

SÚDWEST-FRYSLÂN ACTIVEERT JE

BIJLAGEN VISIE GASTVRIJHEIDSECONOMIE

MAART 2024

INHOUDSOPGAVE

1	Gastvrijheidseconomie in perspectief	3
2	Factsheets aanbod en impact gastvrijheidseconomie	21
3	Beleidskaders	33

Bijlage 1: Gastvrijheidseconomie in perspectief

Vijf perspectieven bieden zicht op de ontwikkeling van de gastvrijheidseconomie in Súdwest-Fryslân:

1. Perspectief tijd
2. Perspectief ruimte
3. Perspectief economie
4. Perspectief maatschappij
5. Perspectief ecologie

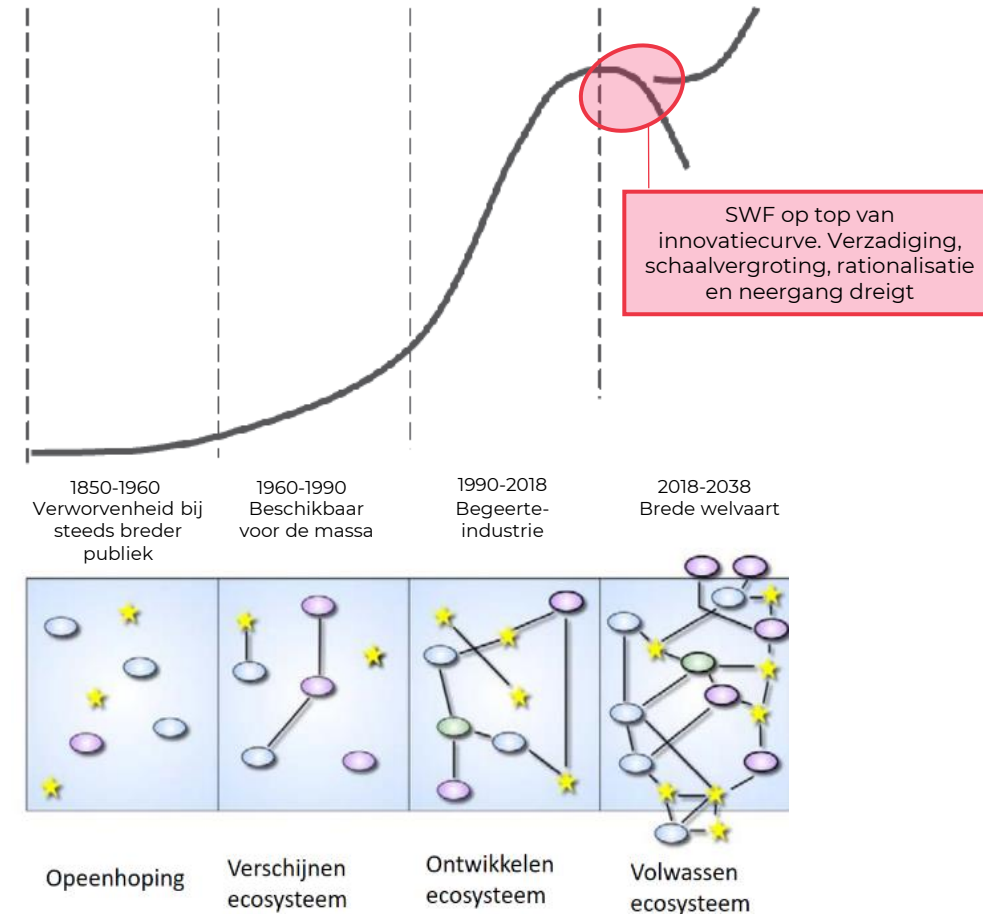
Ieder perspectief leidt tot een missie die richting geeft aan de visie op de gastvrijheidseconomie.

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: TIJD

Vanaf 2018 zitten we definitief in een duidelijk veranderd tijdsgewricht:

1. Niet enkel meer redeneren vanuit het toevoegen van economische waarde, maar ook vanuit het toevoegen van ecologische en maatschappelijke waarde. Súdwest-Fryslân beschikt namelijk over rijke omgevingskwaliteiten (zowel natuurlijk als cultuurhistorisch) en een trotse gemeenschap met een rijke en levende cultuur. **Dit betekent voor Súdwest-Fryslân dat ontwikkeling van de gastvrijheidseconomie niet alleen gericht is op economisch rendement, maar ook op ecologische en maatschappelijke waarde.**
2. Súdwest-Fryslân vormt een volwassen ecosysteem met een vooral seizoensgebonden watersport- en -recreatieprofiel. Het is de afgelopen decennia meegegroeid met de groeiende gastvrijheidseconomie in Fryslân, Nederland en wereldwijd. De gastvrijheidseconomie in Súdwest-Fryslân bevindt zich nu op de top van de innovatiecurve die in de jaren 60 is ingezet toen mensen mobieler werden en meer vrijetijd kregen. Qua omvang loopt het ecosysteem tegen grenzen aan. Het Friese vitaliteitsonderzoek onder logiesaccommodaties geeft aan: prijzen van logiesaccommodaties zijn vaak te laag, er wordt in beperkte mate vernieuwd door ondernemers, een deel (40%) van de logiessector in Súdwest-Fryslân is 'stuck in the middle' (rationeel met een gebrek aan beleving) en nog een deel van de aanbieders (20%) heeft een structureel te kort aan kwaliteit en/of perspectief. Toegenomen regulering door de overheid zorgt voor lange besluitvormingsprocedures en remt vernieuwing. **Dit betekent voor Súdwest-Fryslân dat de gastvrijheidseconomie zich in de top van de innovatiecurve bevindt. Enerzijds dreigt verzadiging en zelfs neergang als niet radicaal wordt vernieuwd. Anderzijds dreigt schaalvergroting en verdere rationalisatie vanwege overnames van familiebedrijven door (inter)nationale investeringsfondsen. Daardoor komen de kernwaarden van Súdwest-Fryslân onder druk te staan.**

Figuur: levenscyclus van toeristisch-recreatieve ecosystemen waarbij sociologische ontwikkelfasen van gastvrijheidssector gecombineerd zijn met innovatie-adoptie.

Missie: de gastvrijheidseconomie van Súdwest-Fryslân moet vernieuwen door verbreding van waarden van eenzijdig economie naar omgeving (zowel natuurwaarde als cultuurhistorische waarde) én maatschappij.

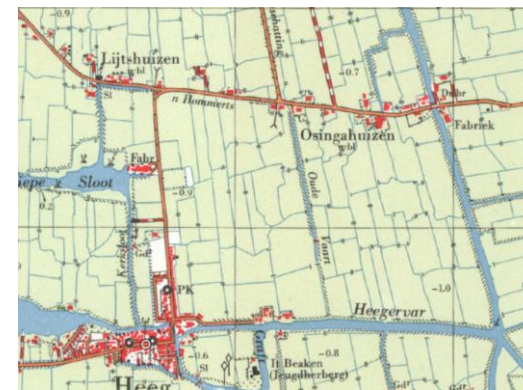

Tijd: Valt de beweging te maken van rommelig, rationeel en efficiënt naar kwaliteit en esthetiek?

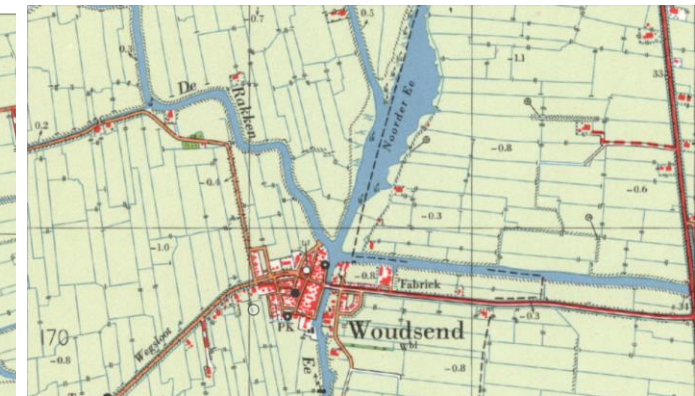

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: RUIIMTE

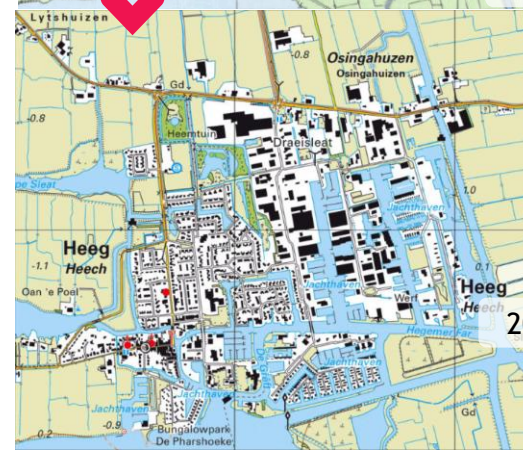
- 1. Bodem is leidend voor ruimtelijk-economische structuur.** De bodemsoorten van Súdwest-Fryslân bestaan voornamelijk uit klei (noordwesten) met overgang naar klei op veen en veengebieden in het oostelijk deel van de gemeente. De ruimtelijke structuur van Súdwest-Fryslân sluit hier grotendeels bij aan. De Greidhoeke bevat uitgestrekte weiden en terpdorpen. En het veenweidegebied bevat meren, poelen, polders, slootjes, dijken, molens en gemalen. In het cultuurlandschap integreren natuur, landbouw en extensieve openlucht recreatie in het buitengebied. In de levendige dorpen en stadjes waren van oudsher de maritieme ambachten en hier vestigde vanaf begin 20^e eeuw de industrie en de watersportclusters.
- 2. Ruimtelijke strategie gastvrijheidseconomie: buitengebied versus kernen.** Door toegenomen behoefte aan recreatie en toerisme en omdat Súdwest-Fryslân een gewilde recreatieregio is, ontwikkelde de gastvrijheidseconomie zich de afgelopen decennia tot de nieuwe, sociaaleconomische kurk van Súdwest-Fryslân. De ruimtelijk strategie van deze ontwikkeling volgde hetzelfde patroon: clustering van voorzieningen in kernen (cultuur, dagrecreatie, horeca en logiesvormen) met extensievere vormen van recreatie en toerisme in het buitengebied: Marrekriteplekken, kamperen, recreatieve infrastructuur die kernen verbindt en beleid gericht op publiek toegankelijke oevers. Zo bleef het buitengebied zo gaaf mogelijk, maar werd het wel mogelijk hier te recreëren op water en land. Door deze bewust aangebrachte scheiding behielden kernen zo goed mogelijk hun gastvrije centrumfunctie en bleef het landschap gaaf en zo min mogelijk aangetast.

Heeg < 1962 > Woudsend

1992

2022

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: RUIMTE (VERVOLG)

3. Ruimtelijk ontwerp van gastvrijheidseconomie mist verbinding met de omgeving.

In die ontwikkeling werd de gastvrijheidseconomie steeds zichtbaarder in het landschap. Kernen breidden uit met jachthavens, watervilla's, horeca en nautische bedrijventerreinen. In het buitengebied groeiden minicampings. Deze campings groeiden de afgelopen decennia tot vakantieparken. In de ontwikkeling van bedrijven en recreatiegebieden vormden de bodem, het landschap, de cultuurhistorie, de natuur en de opgaven van een plek vaak niet de basis voor planvorming en ontwerp. Veel recreatie-initiatieven werden afzonderlijk van hun context geïnitieerd en afgewogen door de gemeente. Daardoor zijn er ruimtelijk onsamenhangende en soms rommelig ogende plekken ontstaan. Bij veel recreatieontwikkelingen was weinig oog voor de betekenis van de plek en de opgaven die er spelen. Ook was er weinig oog voor belevingskwaliteit van gebruikers. Zo mist de esthetiek en subtiliteit in veel ontwerpen. Deze recreatiegebieden en -locaties zijn weliswaar geclusterd, maar rationeel en efficiënt ingericht en nauwelijks verbonden met hun omgeving. De samenhang met het landschap, de natuur en cultuurhistorie van de plek ontbreekt vaak. Daardoor functioneren de recreatiefuncties niet optimaal, zo blijkt uit het vitaliteitsonderzoek logiesaccommodaties. De uitzonderlijk omgevingskwaliteit van Súdwest-Fryslân vraagt juist om esthetiek, architectuur, belevingskwaliteit en verbinding.

4. **De druk op de ruimte neemt toe.** Het ruimtelijk krachtenveld van Nederland, Fryslân en Súdwest-Fryslân verandert. De ruimtelijke visie is dat water en bodem sturend zijn in alle ontwikkelingen. Zo claimt de energietransitie ruimte, bescherming van natuurwaarden is cruciaal, de agrarische sector verandert, woningbouw vraagt ruimte inclusief groenblauwe recreatieruimte en de gastvrijheidseconomie groeit: +30% meer overnachtingen tussen 2019-2030. Dit zorgt ervoor dat het meer dan ooit belangrijk is om de positie van gastvrijheidseconomie in dit krachtenveld te versterken en om belangen aan elkaar te verbinden. De gemeente staat samen met de provincie voor de belangrijke opgave deze

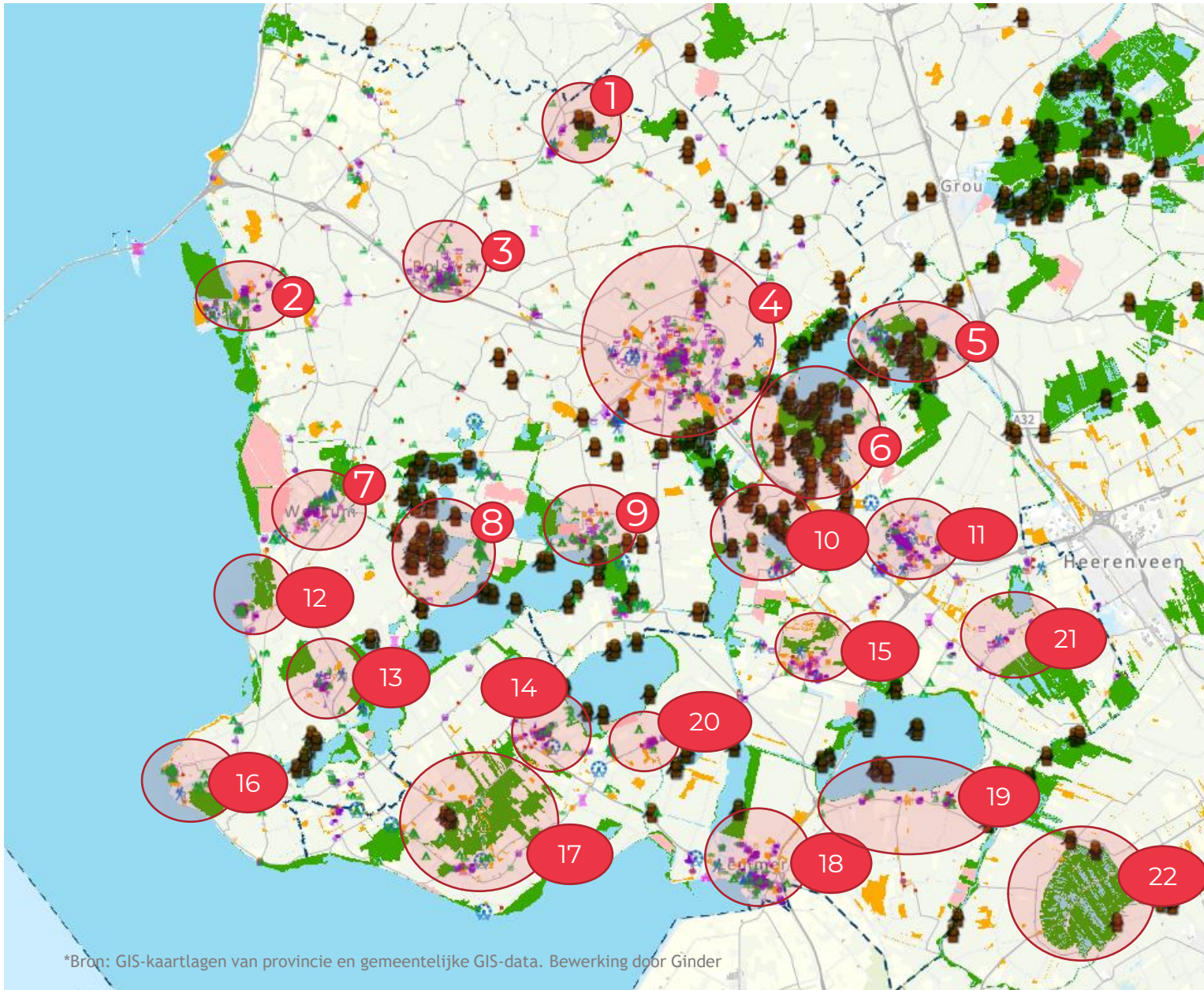
ruimtelijke puzzel te leggen. Door gastvrijheidseconomie expliciet mee te nemen in deze ruimtelijke puzzel wordt de belevingskwaliteit van de ruimte voor inwoners en bezoekers groter.

5. **Voor Súdwest-Fryslân betekent dit dat gastvrijheidseconomie een formele ruimtedrager is die kwaliteit en belevingswaarde toevoegt. In toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen is ze stevast onderdeel.** Van belang is om bij (gebieds)ontwikkelingen na te denken welke impact een ontwikkeling op de gastvrijheidseconomie heeft en om gastvrijheidseconomie meteen mee te plannen. Daarbij moet meer dan in het verleden oog zijn voor ontwerpkracht: wat vraagt de plek qua esthetiek en wat vraagt de gebruiker aan beleving? Dit leidt tot samenhangend ontwerpen en plannen, zeker in gebieden waar gastvrijheidseconomie cruciaal is of moet vernieuwen.

➤ **Missie: belevingswaarde van de omgeving weegt mee in ruimtelijke (gebieds)ontwikkelingen.**

LONGLIST DOOR TE ONTWIKKELEN CLUSTERS ZUIDWEST

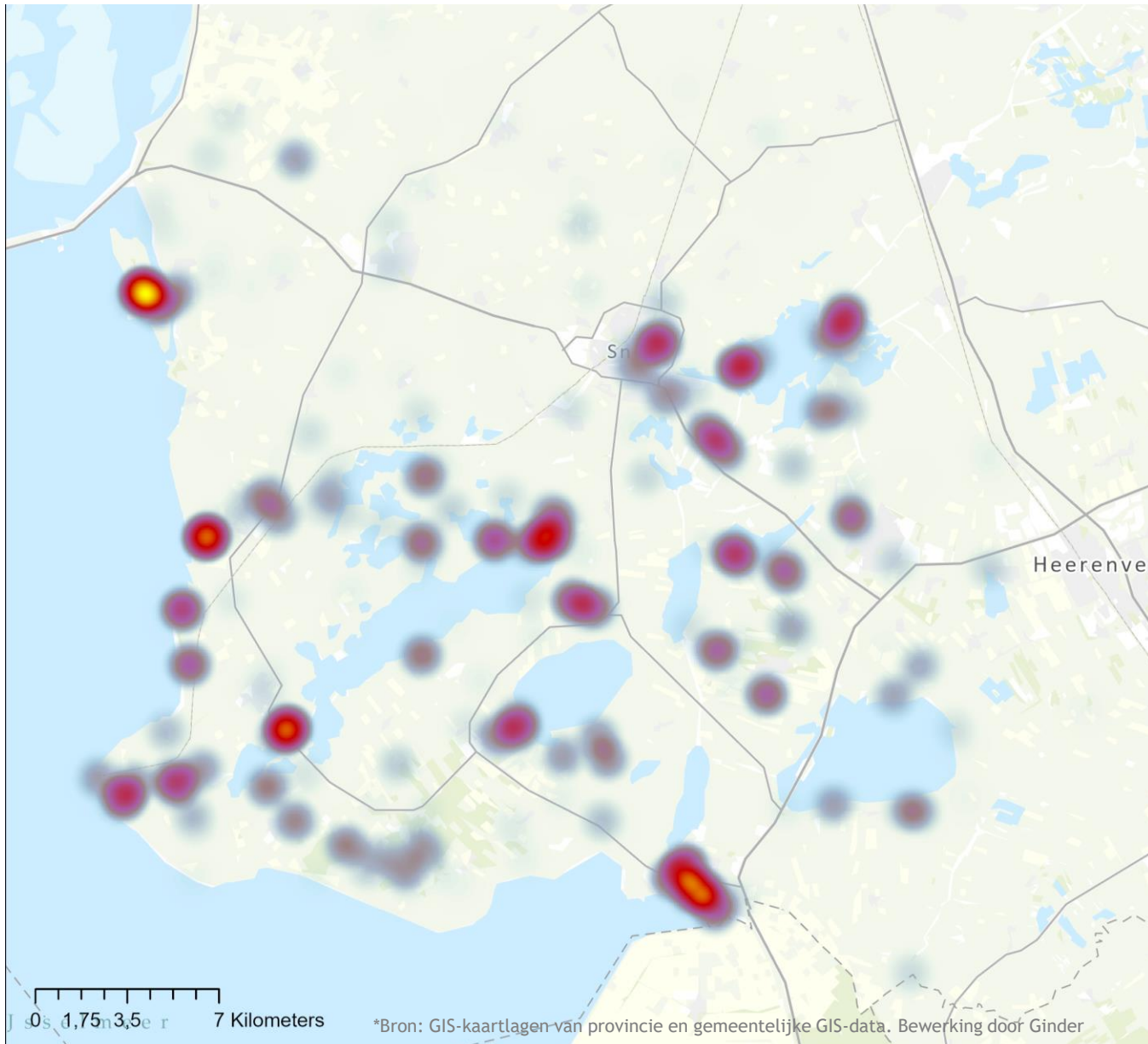
Een gastvrijheidscluster bestaat uit:

- samengesteld aanbod van omgevingskwaliteit, logiesaccommodaties, dagrecreatie (leisure, cultuur, erfgoed, natuur, horeca) en infrastructuur en organisatie,
- met een eigen DNA (karakter, eigenheid),
- dat beschikt over ruimtelijke samenhang binnen het cluster en ten opzichte van haar omgeving (landschap/stad/dorp)
- en dat van meerwaarde is: sociaal, ecologisch en economisch; dus voor brede welvaart.

Potentiële clusters op basis van bestaand aanbod en hoogwaardige natuur (NNN) in de regio Zuidwest-Friesland:

1. Wommels	15. Sint Nicolaasga
2. Makkum	16. Stavoren
3. Bolsward	17. Gaasterland
4. Sneek	18. Lemmer
5. Terherne	19. Tjeukemeer
6. Zuidelijk deel Sneekermeer	20. Sloten
7. Workum	21. Sintjohannesga
8. Gaastmeer	22. Bantega
9. Heeg	
10. Langwarder Wielen	
11. Joure	
12. Hindeloopen	
13. Koudum/Galamadammen	
14. Balk	

HITTEKAART MET VOLUMES VAN LOGIES-EENHEDEN

Kritische massa van logiesaccommodaties in beeld

Deze hittekaart toont de grootste concentraties logiesbedden in de regio Zuidwest-Friesland. Hoe diffuser en kleiner de markering hoe minder bedden per km². Hoe groter en intenser de markering hoe groter de beddenconcentratie. Op deze kaart lichten de volumerijke logiesclusters in de regio op.

Aanbodstructuur van de logiesbedden

- Samen bieden de logiesaanbieders in de regio ongeveer 45% van de Friese logiesbedden, terwijl 'slechts' 27% van de Friese logiesbestedingen hier terecht komen.
- Dit komt omdat de regio relatief veel grootschalige bedrijven heeft, met een grote focus op watersport, toeristisch kamperen en jaarplaatsen. Hierdoor is het seizoen heel kort en de bestedingen relatief laag.
- 63% van de bedden in de regio bestaat uit vaste ligplaatsen, vaste jaarplaatsen en huisjes zonder recreatieve verhuur. Zij genereren 26% van de logiesbestedingen in de regio. Deze bestedingen zijn overigens exclusief de forse keten- en reputatie-effecten van de watersportsector.
- Jaarronde hotelbedden en bedden in huisjes voor de toeristische verhuur (samen 9% van de bedden in de regio) zorgen voor ongeveer 54% van de bestedingen.

Ruimte: Het landschap daagt de gastvrijheidseconomie uit om esthetisch en subtiel te ontwerpen

Ruimte: Gastvrijheid en het Nationale Landschap kunnen samensmelten

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: ECONOMIE

- 1. De gastvrijheidseconomie is een stuwende economische sector, net als de agrarische sector en industrie.** Zo zorgt €1,00 logiesbesteding voor €1,50 - €3,00 besteding in regio aan horeca, detailhandel, cultuur, dagrecreatie et cetera*. Door stuwende bestedingen van bezoekers van buiten de gemeente/regio krijgt de verzorgende voorzieningenbasis een impuls. Met recht wordt de gastvrijheidseconomie als parelsector benoemd**.
- 2. De omvang van de gastvrijheidseconomie in Súdwest-Fryslân bedraagt 189 miljoen euro.** Dit betekent dat circa 4% van de totale bestedingen in de Súdwest-Fryse economie wordt gegenereerd in gastvrijheidseconomie***. Dit is gelijk aan het Friese en Nederlandse aandeel (ook beiden 4%). De bestedingen in De Fryske Marren bedragen circa 122 miljoen euro. De sector levert op het gebied van toeristenbelasting € 24,08 per inwoner op. Dat is circa € 2.2 mln. per jaar voor de gemeentelijke schatkist (naar tarief 2022).
- 3. De gastvrijheidseconomie draagt in hoge mate bij aan een sterk voorzieningenniveau en dus leefbaarheid voor inwoners.** Dankzij bezoekers van buitenaf zijn er bovengemiddeld veel horeca- en detailhandelsvoorzieningen (kledingwinkels, supermarkten, lifestylewinkels) in het vrijetijdsegment in de gemeente (aanbod per 1.000 inwoners is hoger dan Fries en Nederlands gemiddelde). Bezoekers besteden daarnaast aan cultuur en erfgoed.
- 4. Met bijna 4.000 banen en een grote bijdrage aan een sterk voorzieningenniveau vormt de gastvrijheidseconomie een cruciale sociaaleconomische kurk van Súdwest-Fryslân.** En is met recht een parelsector. Naast de grote diversiteit aan aanbieders in de kernen en op het platteland beschikt Súdwest-Fryslân als specialisme over een breed en krachtig watersport- en recreatiecluster waarin het grootste deel van de bedrijfskolom gevestigd aanwezig is (groot)handel, fabricage, distributie, detailhandel en consument. Werkgelegenheid vormt daarnaast een belangrijke factor in het behouden van jongeren.

* Vitaliteitsonderzoek logiesaccommodaties Fryslân (ZKA Leisure Consultants, 2020)

** Zie ook economisch actieplan Súdwest-Fryslân

*** Bron: LISA. Afbakening op basis van NBTC-indeling (arbeidsmarktmonitor gastvrijheidseconomie 2022), exclusief SBI-code 3012 'bouw van sport- en recreatievaartuigen'. Deze sector is vanwege haar grote omvang in Súdwest-Fryslân niet integraal opgenomen in de totalen, aangezien dit de cijfers fors zou vertekenen. Indien deze sector wel zou worden meegerekend, zou de totale omvang € 461 miljoen bedragen, 9% van de totale economie (waarbij NL 4% en FRL 5% zou zijn).

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: ECONOMIE (VERVOLG)

- 6. Deze sociaaleconomische kurk is echter kwetsbaar: het seizoen waarin dit alles verdiend wordt is kort.** Dit maakt dat het economisch perspectief niet dermate groot uitgebouwd is of kan worden door het huidige aanbod. Vergeleken met regio's die meer verspreid over het jaar gasten ontvangen zorgt dit voor nadelen op het gebied van personeelsbehoud en weersafhankelijkheid.
- 7. Potentie in het schouderseizoen.** In het huidige logiesaanbod zijn er beperkte mogelijkheden om de stuwende economische kracht te vergroten in de randen van het seizoen. Er is potentie voor maximaal 4-8% meer overnachtingen op jaarbasis door betere bezetting in april, mei, juni, september en oktober. Dit komt door de huidige aanbodstructuur die sterk seizoensgericht is. Versterking van de stuwende gastvrijheidseconomie in de randen van het seizoen kan vooral door in te spelen hoog bestedende doelgroepen die Súdwest-Fryslân bezoeken en door hier meer bijpassend logiesaanbod voor te ontwikkelen. Hoog bestedende marktsegmenten overnachten in hotels, B&B, boetiek-groepsaccommodaties en vakantieparken. Kijkend naar het cultuurhistorische profiel van Súdwest-Fryslân zit de meeste potentie in extra hotel-, boetiek-groepsaccommodaties (luke accommodaties met hotel-standaarden qua kamers en bedden in plaats van stapelbedden) en B&B capaciteit. Deze zijn doorgaans ook goed in te passen in bestaande bebouwing. Voor klassieke vakantieparken geldt dat deze potentie voor seizoensverbreding minder groot is omdat de doelgroep (famielmarkt) onvoldoende bediend wordt met dagrecreatief aanbod in de randen van het seizoen.

➤ **Missie: hogere gastwaarde door bezoekers die Súdwest-Fryslân in het schouderseizoen willen bezoeken, zodat hun bestedingen bijdragen aan de lokale economie en voorzieningen voor inwoners behouden en versterkt worden.**

Economie: Stuwend aanbod in het schouderseizoen

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: MAATSCHAPPIJ

1. **Minder beroepsbevolking.** De bevolking vergrijsst, er zijn steeds minder jongeren. Daardoor neemt de beroepsbevolking af en verschromen veel voorzieningen. Dit zet ook druk op de gemeenschap zoals bijvoorbeeld het vrijwilligerswerk.
2. **Een van de gelukkigste inwoners van Nederland.** De inwoners van Súdwest-Fryslân zijn zeker niet de rijkste van Nederland. Toch zijn ze één van de gelukkigste van Nederland, vooral vanwege hun hoge woonkwaliteit en door hun saamhorige gemeenschappen. Het hele jaar door is het fantastisch wonen in Súdwest-Fryslân. Dit heet ook wel de Friese paradox.
3. **Gastvrijheidseconomie draagt bij aan brede welvaart.** Naast indicatoren zoals veiligheid, onderwijs, toegang tot zorg zijn ook de kwaliteit van leefomgeving, sociale contacten, maatschappelijke betrokkenheid en woontevredenheid belangrijke indicatoren. De gastvrijheidseconomie heeft directe invloed op deze laatste vier indicatoren.
4. **Er is draagvlak in de samenleving voor de gastvrijheidseconomie en vooral jonge inwoners willen dat er in de rustige maanden meer te doen is.** Hierbij geldt, hoe ouder, hoe minder uitgesproken deze wens is. Maar al met al leeft er een brede behoefte aan meer gezonde reuring voor eigen inwoners tussen oktober en april. Daarnaast ervaart 63% van de inwoners voordelen van de gastvrijheidseconomie en is er sprake van een overwegend positief sentiment. Toch zijn er ook zorgen, vooral wanneer de natuur en het landschap onder druk staan en de leefomgeving negatief wordt beïnvloed door de gevolgen van teveel drukte of negatief gedrag van anderen.
5. **Gastvrijheidseconomie verbindt mensen en geeft glans aan het leven.** In een individualiserende en polariserende wereld zorgen evenementen, feestavonden, verenigingsleven, een wandeling met je geliefde, op vakantie met opa en oma en De Buurtcamping voor verbondenheid tussen mensen. Dat is misschien nog wel meer waard dan alle bestedingen.
6. **Niet iedereen kan van de gastvrijheidseconomie genieten.** Desondanks zijn er groepen mensen die moeite hebben om maatschappelijk mee te komen en drempels ervaren om deel te nemen aan de gastvrijheidseconomie. Dit kan financieel, fysiek en/of sociaal-cultureel zijn.

Hoge brede welvaart in Súdwest-Fryslân

Brede welvaartsindicator

➤ **Missie: beroepsbevolking op peil houden door een florerende gastvrijheidseconomie voor iedereen. Een gastvrijheidseconomie die mensen verbindt en zingeving biedt.**

Maatschappij: De gastvrijheidseconomie biedt zingeving, verbinding en levenskwaliteit

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: ECOLOGIE*

1. **De gastvrijheidseconomie in Súdwest-Fryslân leunt voor een groot deel op de aanwezigheid van de natuur.** Voorkomen moet worden dat deze kip met het gouden ei verloren gaat. Natuur brengt mensen dichter bij elkaar en dichter bij zichzelf en is daarom van onschatbare waarde.
2. **Waarde van natuur.** De ecologie heeft een instrumentele en een intrinsieke waarde (zie kader). Het toekennen van intrinsieke waarde wordt door de mens gedaan en is daarmee subjectief. Daardoor zijn er verschillende inzichten over het niveau van bescherming van de natuur. De gastvrijheidseconomie is in ieder geval gebaat bij robuuste en veerkrachtige natuurgebieden (intrinsieke waarde) die waar mogelijk ook toegankelijk en beleefbaar zijn voor mensen (instrumentele waarde). **Daarom is de sector er bij gebaat dat we ons best doen om de natuur zo goed mogelijk over te dragen aan volgende generaties.**
3. **Impact van gastvrijheidseconomie.** Het beperken van nieuwe economische ontwikkelingen is bijna altijd beter voor de omgeving vanuit ecologisch perspectief. De gastvrijheidseconomie (en eigenlijk vrijwel alle menselijke activiteiten) hebben als geheel een negatieve impact op milieu en omgeving. Met andere woorden: als er niks zou gebeuren, zou dat meestal beter zijn voor milieu en omgeving. Voor natuur en biodiversiteit geldt dat het naast reduceren van negatieve impact ook mogelijk is om te zorgen voor een directe positieve impact. Bijvoorbeeld door het toevoegen van beplanting of waterbuffers. **Door klimaatneutraal en natuurinclusief te ontwikkelen kan de gastvrijheidseconomie haar steentje bijdragen. Daarnaast is de gastvrijheidseconomie een uitgelezen sector om bewoners en bezoekers meer bewust te maken van ecologische waarde en impact.** Bijvoorbeeld via educatie en bewustwording. Dit kan leiden tot gedragsverandering (op bestemming) of inspireren tot gedragsverandering in het verdere leven.

Natuur op waarde schatten

Natuur beschikt over twee vormen van waarde:

- **Instrumentele waarde van natuur:** Deze waarde is gericht op belangen en behoeften van de mens. De mens beschouwt de natuur als een instrument (kip met het gouden ei). Zoals bijvoorbeeld voor beleving, zingeving, rust en verbinding.
- **Intrinsieke waarde van natuur:** Deze waarde gaat uit van het erkennen van andere belangen en behoeften (bijvoorbeeld van dieren, bodem, water en natuur). Uitgangspunt is dat de natuur niet van ons als mensen is, maar wij een onderdeel van de natuur zijn. Natuur vormt hierbij een eigen entiteit.

Vanuit het perspectief van de gastvrijheidseconomie, zijn beide waarden van groot belang. De intrinsieke waarde van de natuur moet behouden blijven om te kunnen blijven genieten van de instrumentele waarde van de natuur.

* Bron: Natuerlik Fryslân 2050

GASTVRIJHEIDSECONOMIE IN PERSPECTIEF: ECOLOGIE

4. **Impact maken op gebiedsniveau.** In Friesland geldt dat de veenbodem daalt en oxideert door relatief lage waterstanden. Dit vraagt dynamischer waterpeilbeheer. De waterkwaliteit moet daarnaast verbeteren voor mens en milieu door beheer en kwaliteitsnormen. Bodem en water blijven dan ook de sleutel voor een florerende toekomst. Net als in de rest van Nederland is **‘water en bodem sturend’ leidend bij grote veranderingen in gebieden.** In praktijk betekent dit voor het typische landschap van Súdwest-Fryslân:
1. Brede natuurlijke oevers langs het IJsselmeer en binnenmeren met rietvelden, wilgenbossen, grazige waarden, grotere en kleine stranden, afgewisseld met aantrekkelijke dorpen en stadjes.
 2. Waterberging in diepe veenpolders met moerasnatuur en recreatieve meerwaarde voor waterrecreatie.
 3. Open weidevogellandschappen van klei en veen met natuurlijke landbouw met kleurige weiden, insecten en veel weidevogels. Mogelijk gemaakt door een biodivers raamwerk van sloten, kaden, dijken, bermen en boerenerven

➤ **Missie: Natuur biedt mensen verbinding (met zichzelf, onder elkaar en met de natuur). We dragen de ecologische waarde zo goed mogelijk over aan onze toekomstige generaties door de negatieve impact van de gastvrijheidseconomie te reduceren, natuurinclusief te ontwikkelen en bodem en water sturend leidend te laten zijn bij nieuwe gebiedsontwikkelingen.**

Ecologie: Omgevingswaarde overdragen naar toekomstige generaties

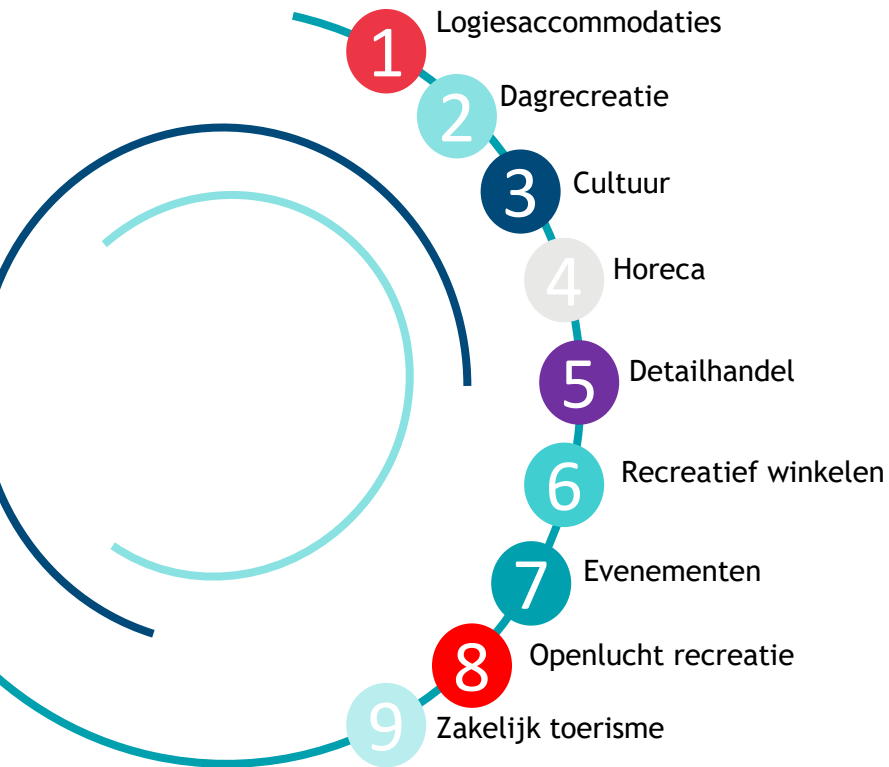

Bijlage 2: Factsheets aanbod en impact gastvrijheidseconomie

AANBODSTRUCTUUR

De gastvrijheidseconomie bestaat uit diverse subsectoren, zie onderstaand. Maar wat is de structuur van deze sectoren? Op basis van beschikbare gegevens en aanvullend onderzoek zijn deze op de volgende drie sub-pagina's kwantitatief in beeld gebracht in de volgende categorieën: om te slapen, om te doen, horeca & winkels.

Aantal vestigingen per 1.000 inwoners

11,9

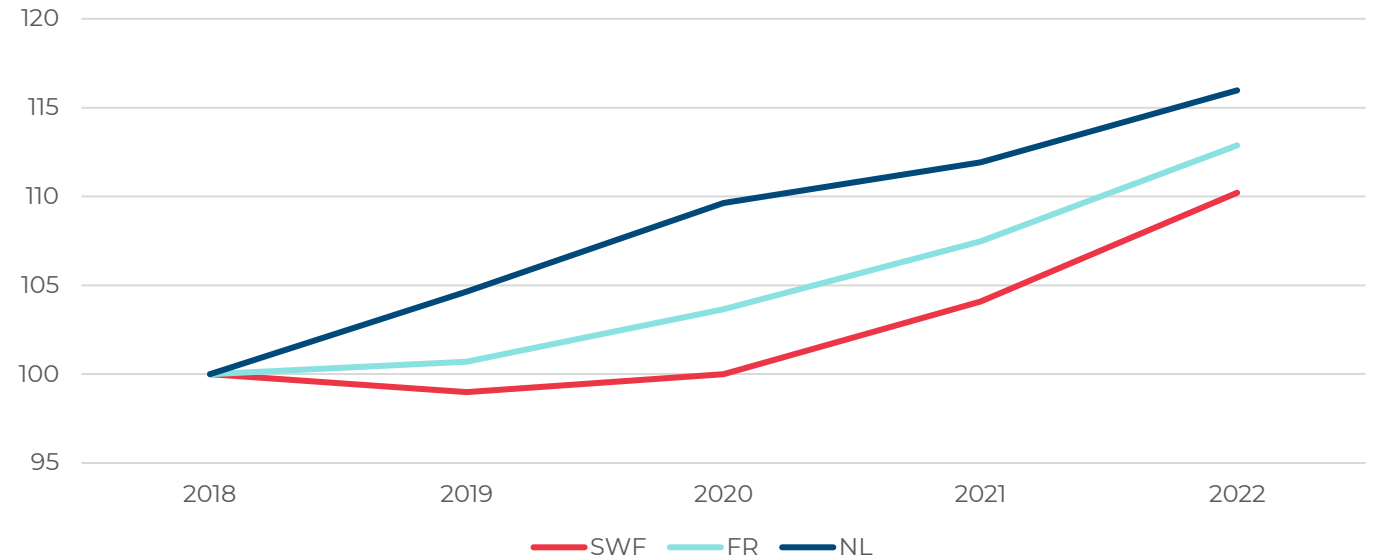

10,0

9,6

Ontwikkeling aantal vestigingen (geïndexeerd) : Het aantal vestigingen van Recreatie & Toerisme bedrijven groeit, maar minder snel dan provinciaal en landelijk*

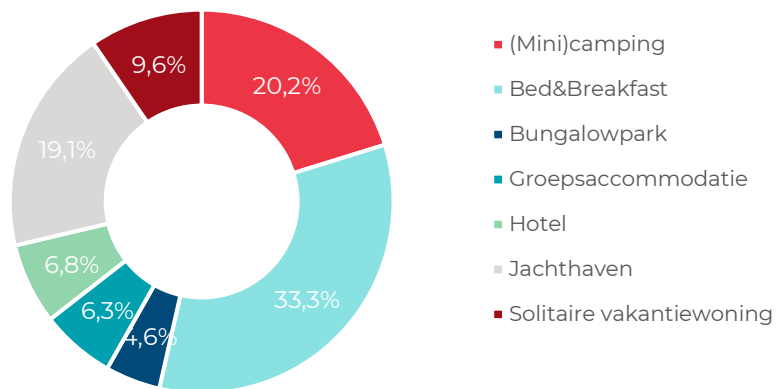
Deelconclusies aanbodstructuur:

- Gastvrijheidssector is een zeer diverse sector
- Gastvrijheidssector is een grote stuwende sector met veel aanpalende (keten)sectoren zoals onderhoud, schoonmaak, voorzieningen etc.
- Súdwest-Fryslân beschikt over relatief hoog aanbod per 1.000 inwoners
- Aanbod vestigingen in Súdwest-Fryslân is de afgelopen jaren gegroeid, echter minder snel dan landelijk en provinciaal.

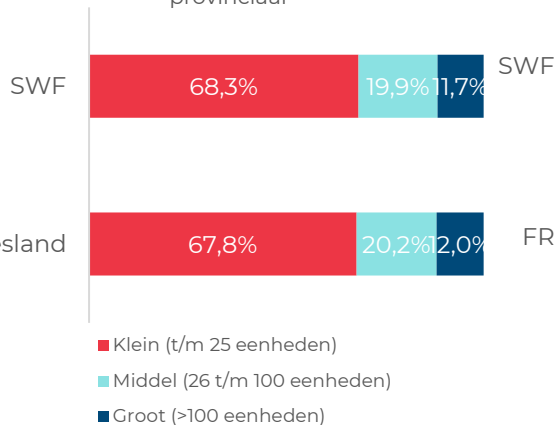
*Bron: LISA. Onder Recreatie en Toerisme verstaat LISA de volgende sectoren: logiesverstrekking, horeca, detail- en groothandel, vervoer, cultuur, recreatie en amusement, sport (waaronder de deelsector watersport), overig. Let op: deze afbakening wijkt af van de in deze visie gehanteerde afbakening op basis van NBTC-indeling (arbeidsmarktmonitor gastvrijheidseconomie 2022).

AANBOD: OM TE SLAPEN

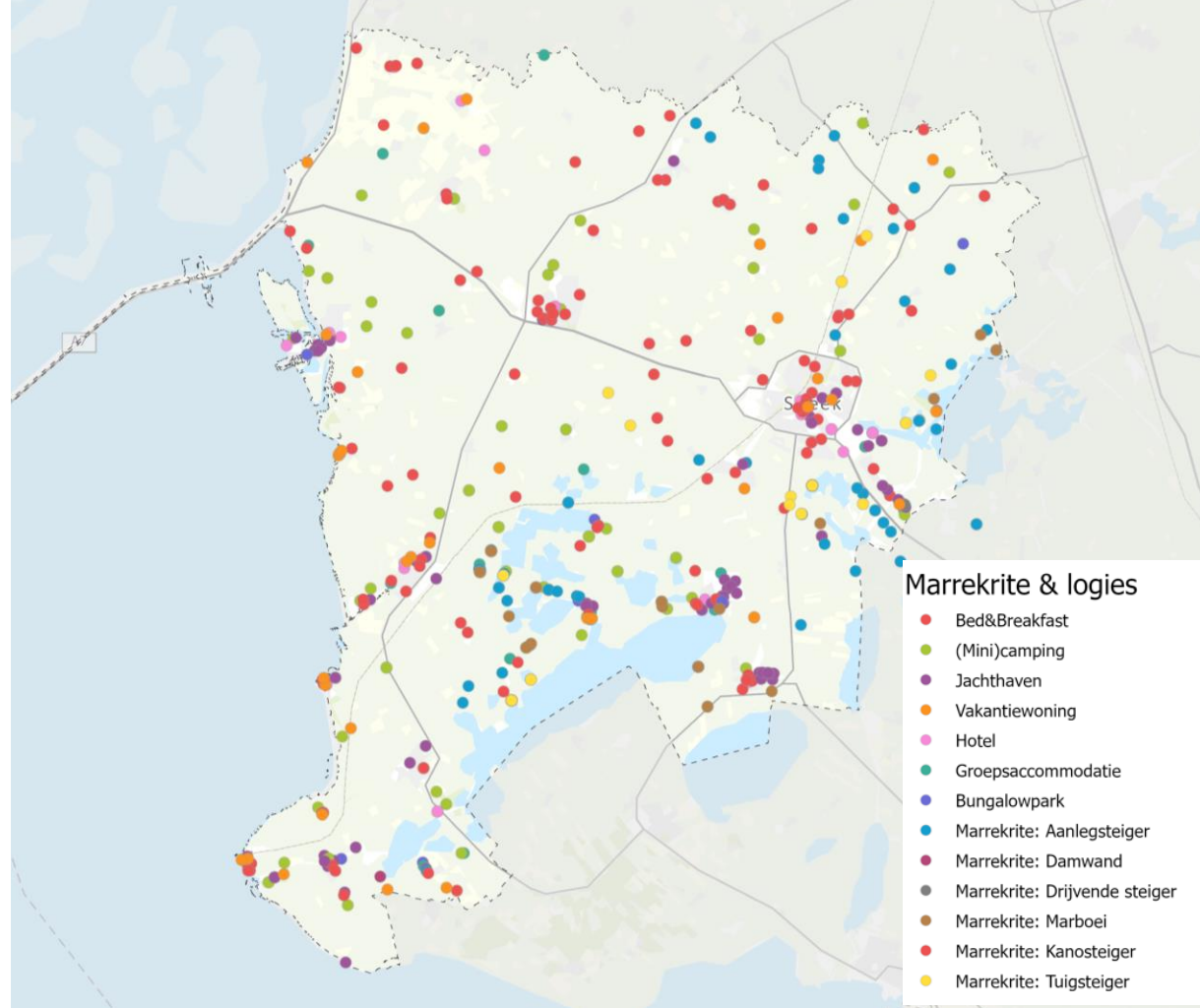
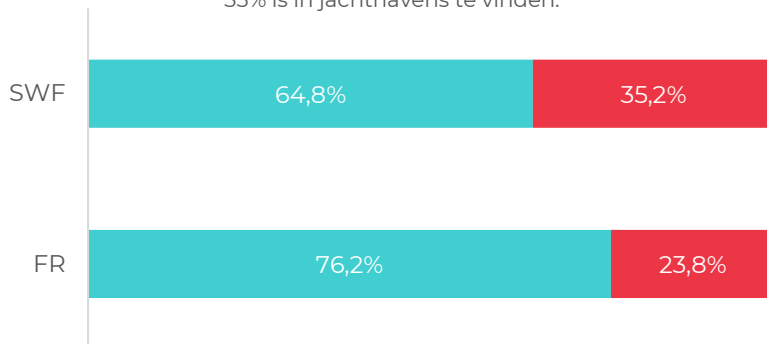
Aantal logiesbedrijven per deelsector: veel B&B's, (mini)campings en jachthavens

Structuur logiesbedrijven SWF (klein, middelgroot, groot) is vergelijkbaar met provinciaal

Ca. 65% van de logieseenheden in SWF is op het land, ca. 35% is in jachthavens te vinden.

Conclusies

Veel B&B's, (mini)campings en jachthavens. Relatief weinig hotels

Het logiesaanbod is relatief vitaal, maar veel bedrijven 'stuck in the middle'. Dit duidt op een grote vernieuwingsopgave in het aanbod

De structuur van het logiesaanbod qua bedrijfsgrootte is vergelijkbaar met Friesland. Dit vraagt geen aparte benadering t.o.v. Friese aanpak

Het aandeel logieseenheden in jachthavens is fors hoger dan in de rest van Friesland

Concentraties rondom meren, IJsselmeerkust en omgeving Sneek. Bolsward vooral B&B's

Ligplaatsen historische schepen

Ligplaatsen voor historische schepen: **18**

Bruine vloot schepen: **30**

Aantal eenheden AirBnb (via AirDNA) p. 1.000 inw.

 5,6

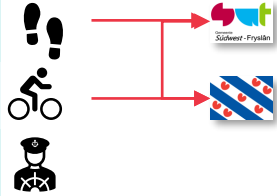
 3,2*

* excl. eilanden. Indien inclusief eilanden: 12,4

AANBOD: OM TE DOEN

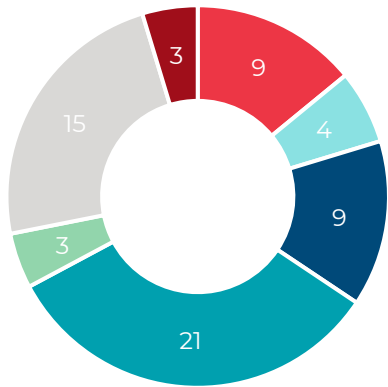

		Per 1.000 inwoners	
Aantal km Wandelroute	609	5,4	6,7
Aantal km Fietsroute	491	4,7 *	6,5
Aantal km vaarwater	472		

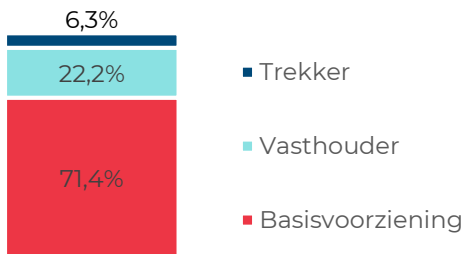
* Fryslân inclusief Ooststellingwerf. Ooststellingwerf is aangesloten bij Recreatieschap Drenthe, maar is wel onderdeel van Fietsnetwerk Fryslân

Het aanbod cultuur en dagrecreatie is met 64 bedrijven relatief groot. Het grootste deel van het aanbod is cultureel aanbod.

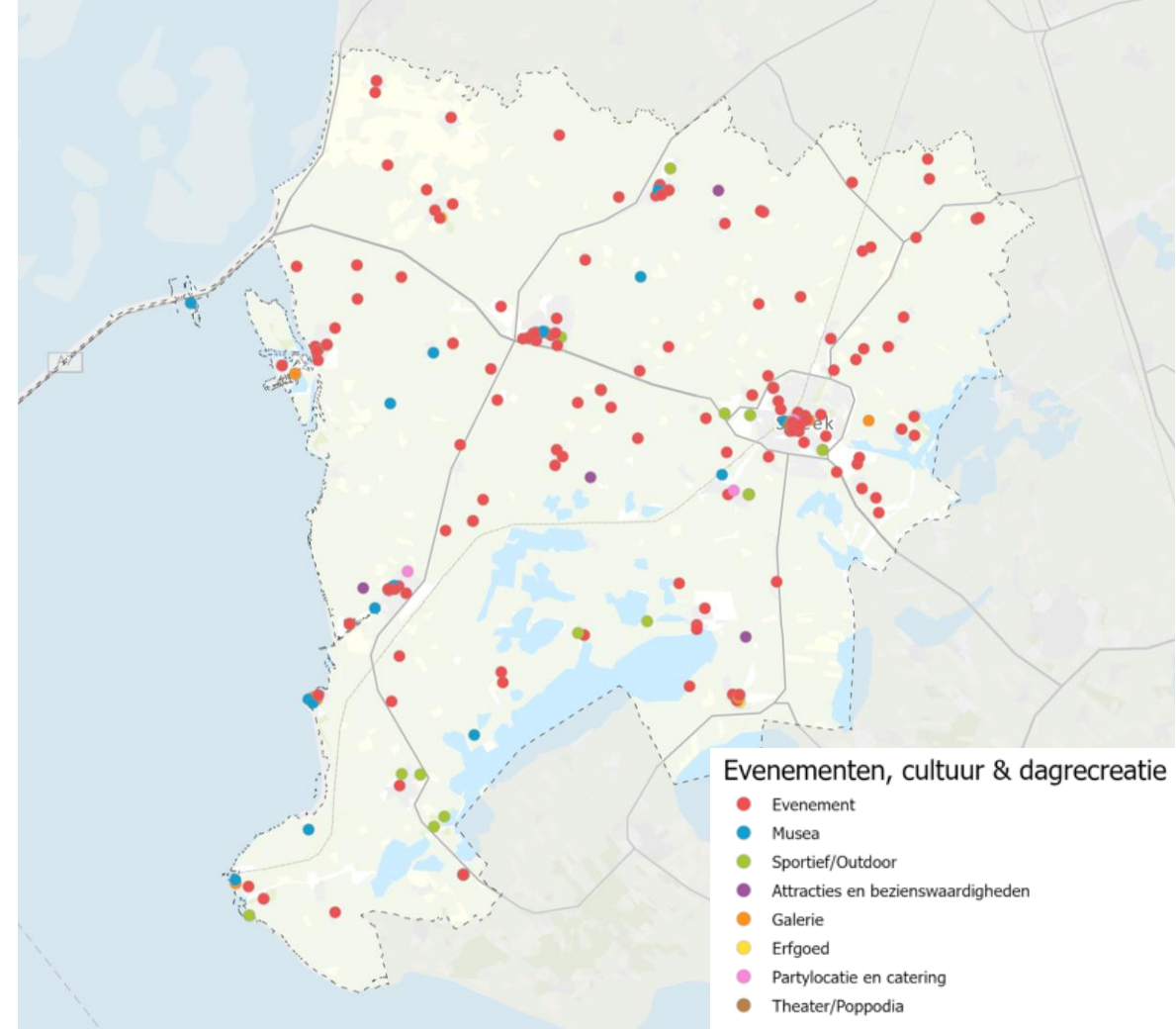

- Attracties in bezienswaardigheden
- Erfgoed
- Galerie
- Musea
- Partylocatie en catering
- Sportief/Outdoor
- Theater/Poppodia

SWF heeft relatief veel cultureel en dagrecreatief aanbod. Er zijn echter weinig echte trekkers.

Aantal evenementen	Totaal
Lokaal	65,5%
Regionaal	31,1%
Autonome trekkers	3,4%
Totaal	247

Conclusies

Veel evenementen in Súdwest-Fryslân, maar verreweg meeste zijn lokaal, kleinschalig en seizoensgebonden

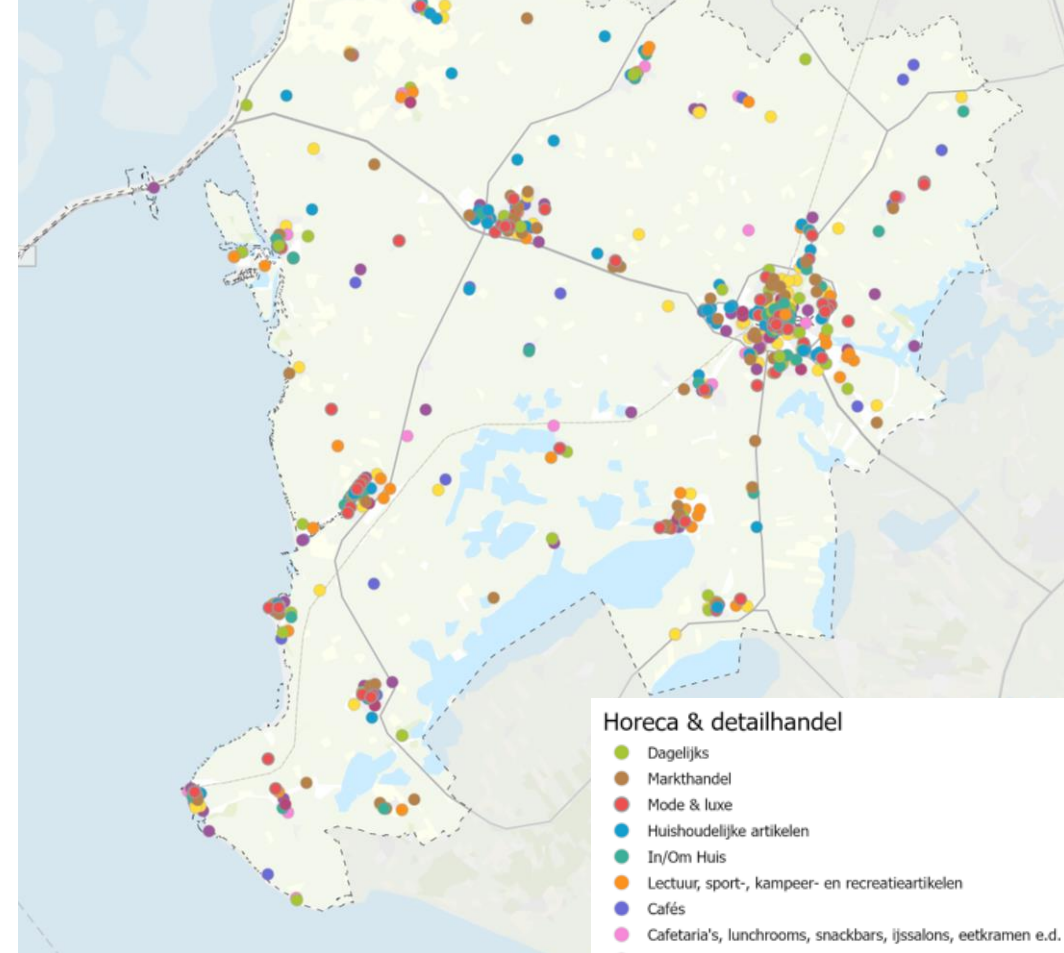
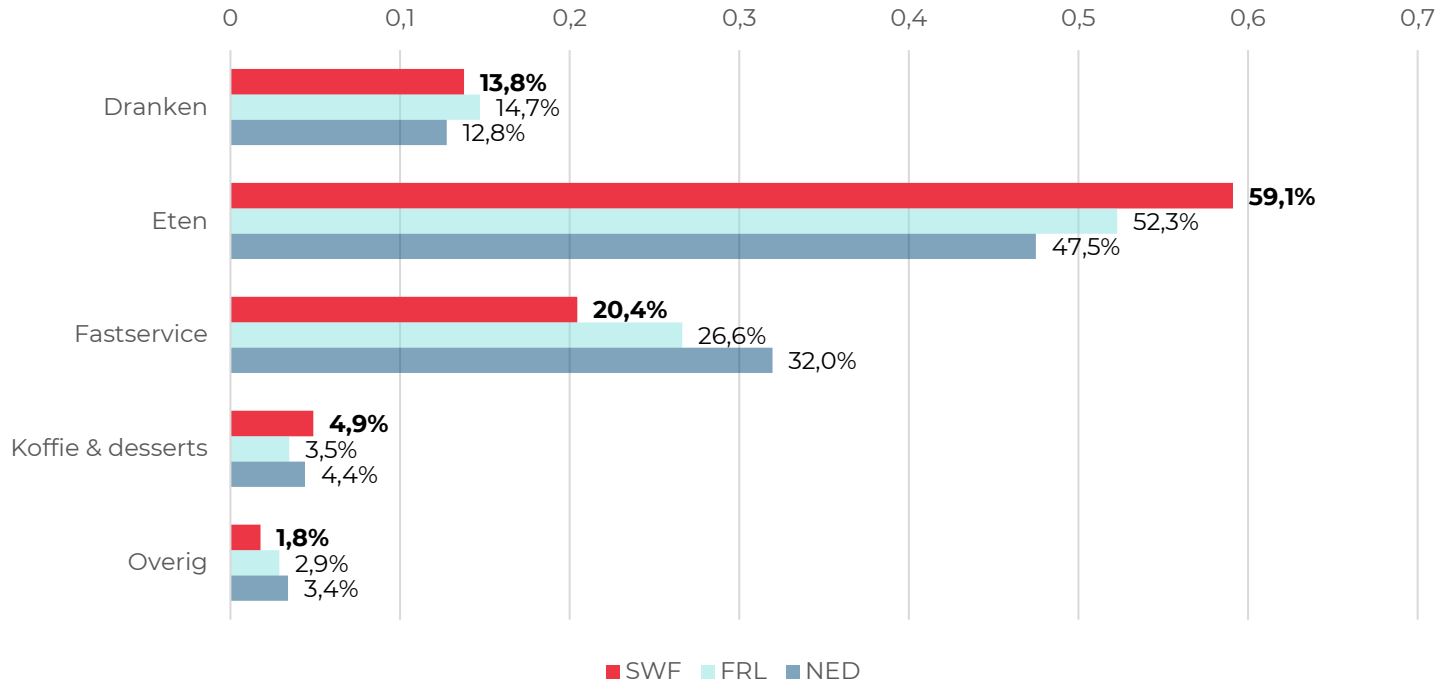
Op dagrecreatief aanbod heeft Súdwest-Fryslân weinig echte trekkers. Routegebonden recreatie zoals wandel- fiets- en vaarwater is bovengemiddeld.

Dagrecreatief aanbod bestaat voornamelijk uit cultureel aanbod

Evenementen verspreid door heel de gemeente. Dagrecreatieve concentraties in Sneek, Bolsward, Makkum, Workum, Koudum en Hindeloopen

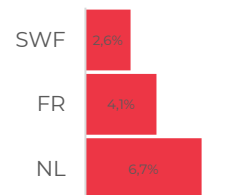
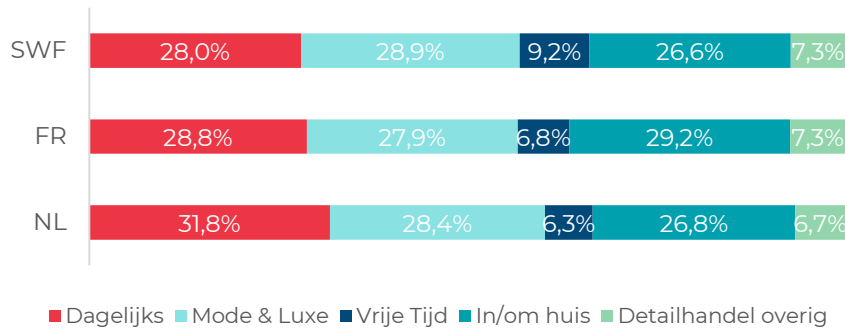
AANBOD: WINKELS & HORECA

SWF beschikt over relatief veel eetgelegenheden. De categorie fastservice is juist relatief klein in de gemeente.

SWF beschikt over relatief veel detailhandelzaken die in de vrije tijd bezocht worden (mode & luxe en vrije tijd). De categorie mode & luxe heeft ook het grootste aanbod.

SWF kent relatief weinig leegstand.

Conclusies

De gastvrijheidseconomie zorgt voor veel horeca- en detailhandelsvoorzieningen in het vrijetijdsegment

Veel eetgelegenheden in Súdwest-Fryslân, fastservice (zoals afhaal) is relatief laag

Relatief veel detailhandelzaken die in de vrije tijd bezocht worden (zoals kledingwinkels en vrijetijdswinkels)

Relatief weinig leegstand

ECONOMISCHE IMPACT (PROFIT): VRAAG GASTVRIJHEIDSECONOMIE SWF

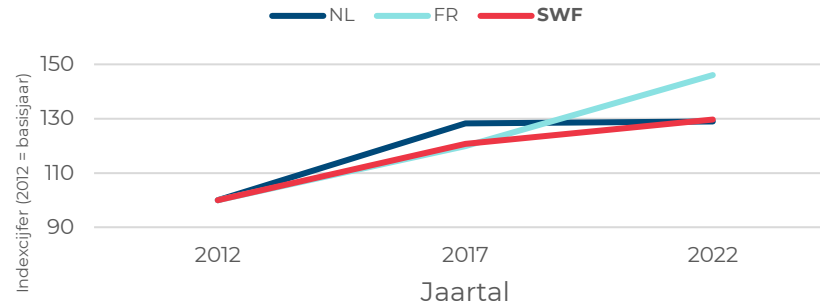
Omvang GVE SWF 2022*:
€ 188.700.000

	NL	FR	SWF
Aandeel van totale economie	4%	4%	4%

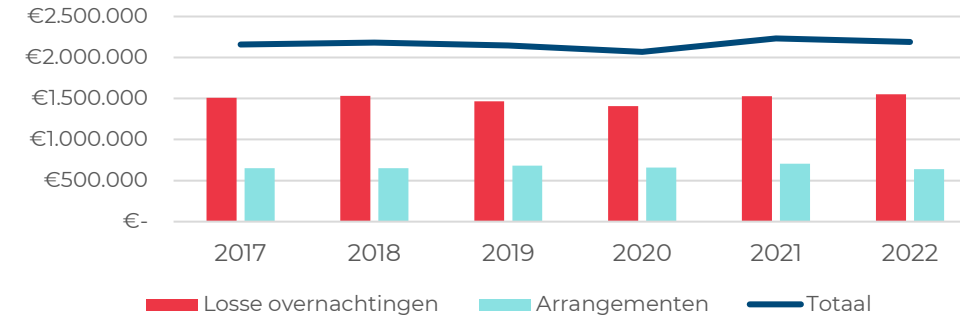
* Bron: LISA. Afbakening op basis van NBTC-indeling (arbeidsmarktmonitor gastvrijheidseconomie 2022), exclusief SBI-code 3012 'bouw van sport- en recreatievaartuigen'. Deze sector is vanwege haar grote omvang in SWF niet integraal opgenomen in de totalen, aangezien dit de cijfers zou vertekenen. Indien deze sector wel zou worden meegerekend, zou de totale omvang € 461 miljoen bedragen, 9% van de totale economie (waarbij NL 4% en FRL 5% zou zijn).

** Bron: LISA (bewerking door Ginder uitsplitsing gastvrijheidssector onder blauwe pijl). De gastvrijheidssector is een samengestelde sector. Het opnemen van de bestedingen in de gastvrijheidssector (zie bovengenoemde afbakening) zorgt voor een dubbelrekening vanuit de 'reguliere' sectoren vanuit LISA. Vandaar is de gastvrijheidseconomie als separate sector opgenomen. De donkerblauw gekleurde balk geeft de omvang exclusief de bouw van sport- en recreatievaartuigen weer. Lichtblauw is inclusief.

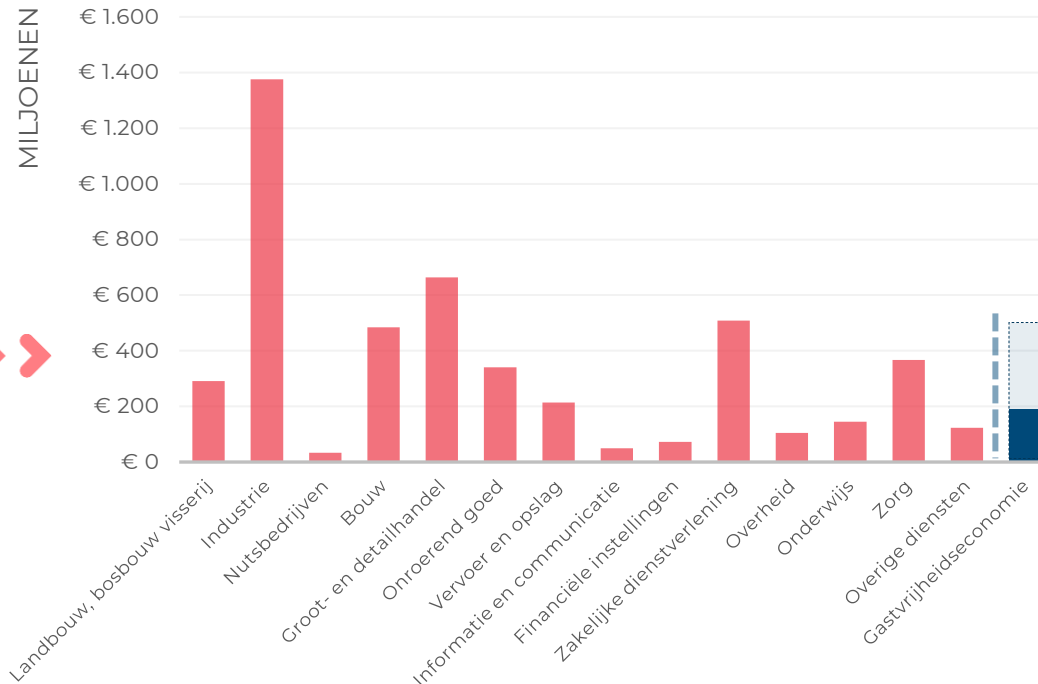
Ontwikkelingen bestedingen Gastvrijheidseconomie: SWF
blijft achter op Friesland

Aantal overnachtingen: In 2022 waren er ca. 1.241.000 losse overnachtingen en ca. 7.600 arrangementen. De opbrengsten uit toeristenbelasting bedragen daarmee jaarlijks bijna € 2,2 miljoen.

Bestedingen **gastvrijheidseconomie** t.o.v. andere sectoren**

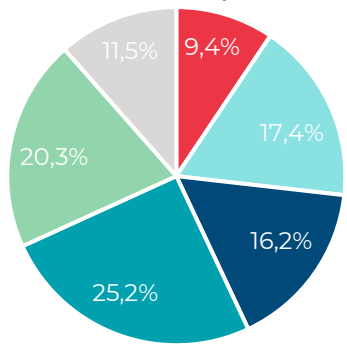
Deelconclusies economische impact:

- De totale omvang van de gastvrijheidseconomie (GVE) bedraagt € 188,7 miljoen. Dit is 4% van de totale bestedingen in de gemeente en daarmee vergelijkbaar met het aandeel in Nederland en Friesland.
- De GVE is in de periode 2012-2022 met bijna 30% gegroeid. Vanaf 2017 blijft de gemiddelde groei achter op Friesland.
- Opbrengsten uit toeristenbelasting zijn de afgelopen 5 jaar vrijwel gelijk gebleven. Na een lichte dip in de coronajaren is er sprake van een licht stijgende lijn.

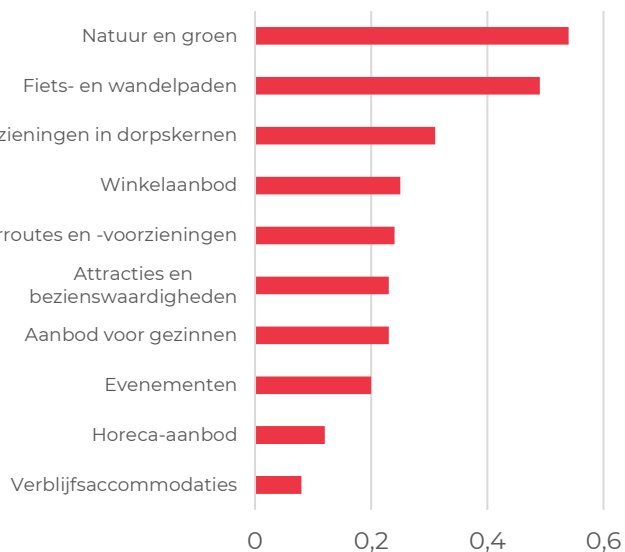
MAATSCHAPPELIJKE IMPACT (PEOPLE): PERCEPTIE INWONERS

938 respondenten
inwonersenquête

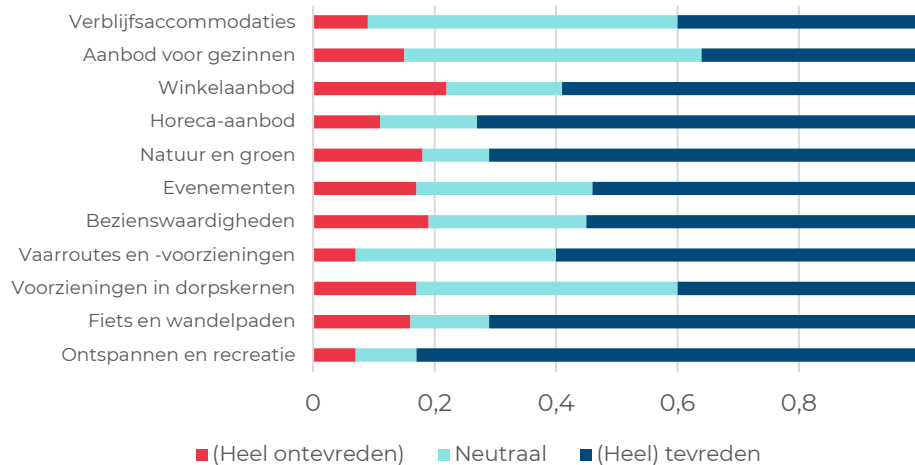

■ 18-29 ■ 30-39 ■ 49-49 ■ 50-59 ■ 60-69 ■ 70+

Inwoners gaven aan dat de gemeente vooral aandacht moet geven aan natuur en groen en fiets- en wandelpaden.

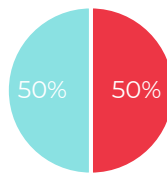

Over het algemeen zijn de inwoners van SWF tevreden met de voorzieningen in de gastvrijheidssector.

■ (Heel) ontevreden ■ Neutraal ■ (Heel) tevreden

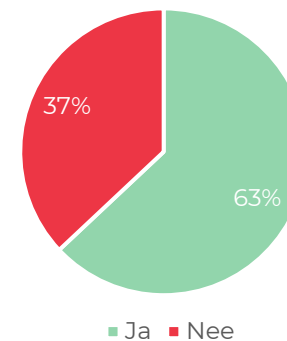
De helft van de inwoners vindt dat er genoeg dingen te doen zijn in de winter, de andere helft vindt dit niet.

Inzoomen op leeftijdscategorie laat verschillen zien

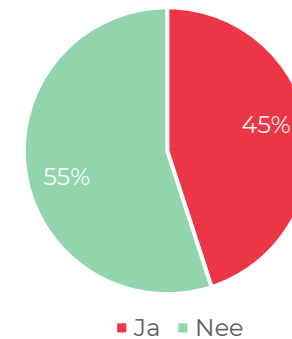
< 29 jaar	30 t/m 59 jaar	60+
Natuur en groen	Natuur en groen	Fiets- en wandelpaden
Fiets- en wandelpaden	Fiets- en wandelpaden	Natuur en groen
Evenementen	Aanbod voor gezinnen	Voorzieningen in dorpskernen
21% zegt genoeg dingen te doen in winter	47% zegt genoeg dingen te doen in winter	66% zegt genoeg dingen te doen in winter

63% van de inwoners van SWF ervaart voordelen door toerisme in SWF.

1. Reuring en gezelligheid
2. Inkomsten

45% van de inwoners van SWF ervaart nadelen van toerisme in SWF.

1. Drukke
2. Bruggen staan vaak en lang open

Deelconclusies maatschappelijke impact:

- Inwoners zijn over algemeen tevreden met voorzieningen. In het bijzonder is men (heel) tevreden over 'ontspannen en recreatie', 'fiets- en wandelpaden', 'vaarroutes en -voorzieningen en horeca-aanbod'
- Het merendeel van de inwoners ervaart voordelen door toerisme. De groep die geen nadelen ervaart is groter dan de groep die wel nadelen ervaart.
- De belangrijkste wensen zitten 'm in buitenrecreatie en voorzieningenaanbod.
- Er is onderscheid in behoeften per leeftijdscategorie. Jongeren zien graag meer aandacht voor evenementen, 30 t/m 59 jaar aanbod voor gezinnen en 60+ voorzieningen in dorpskernen.
- Over het algemeen geldt: hoe jonger mensen zijn, hoe ontevredener ze zijn over of er genoeg te doen is in de winter.

MAATSCHAPPELIJKE IMPACT (PEOPLE): BANEN EN VOORZIENINGENNIVEAU

3.060 Banen*

	NL	FR	SWF
Aandeel banen GVE t.o.v. totaal aantal banen	6%	6%	7%

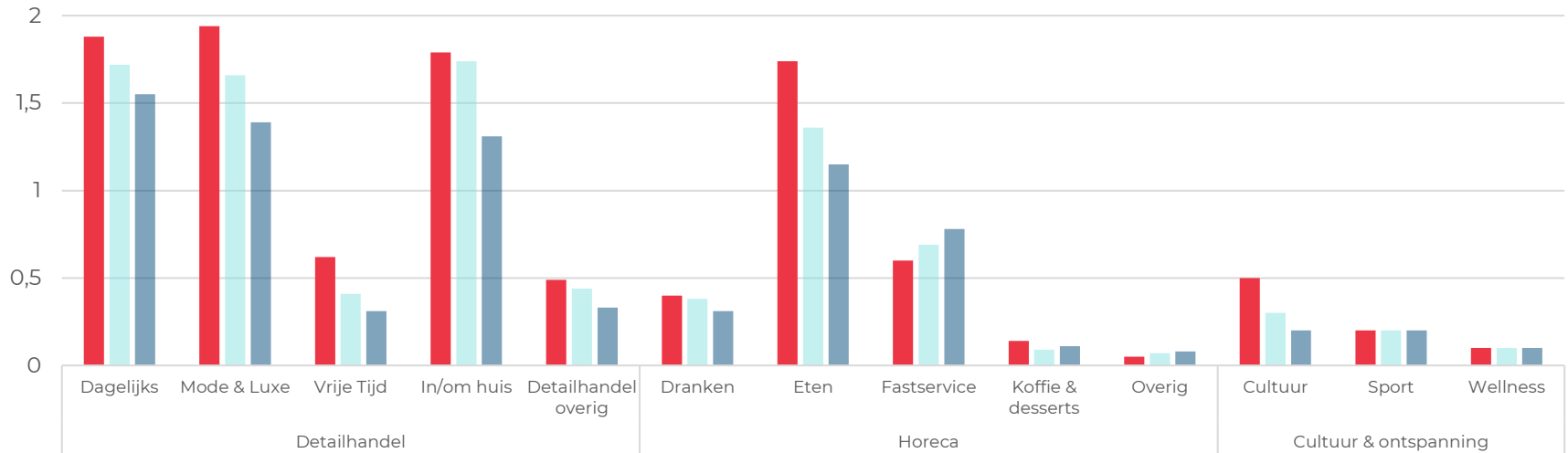
€ 24,08
Per inwoner

Opbrengst
toeristenbelasting

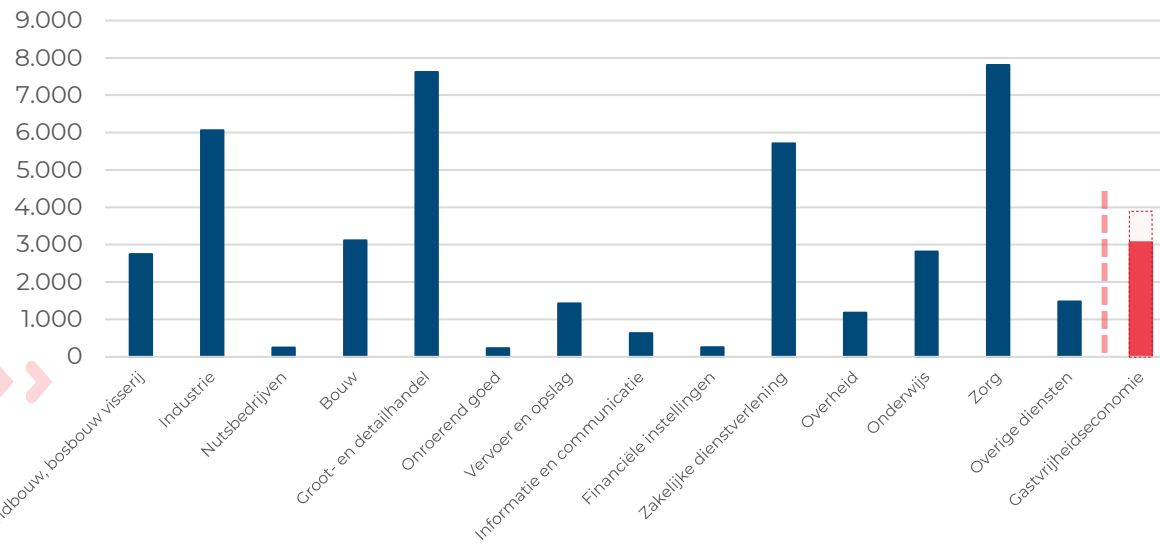
* Bron: LISA. Afbakening op basis van NBTC-indeling (arbeidsmarktmonitor gastvrijheidseconomie 2022), exclusief SBI-code 3012 'bouw van sport- en recreatievaartuigen'. Deze sector is vanwege haar grote omvang in SWF niet integraal opgenomen in de totalen, aangezien dit de cijfers zou vertekenen. Indien deze sector wel zou worden meegerekend, zou het totaal aantal banen 3.941 bedragen, 9% van de totale economie (waarbij NL 4% en FRL 7% zou zijn).

** Bron: LISA (bewerking door Ginder uitsplitsen gastvrijheidssector). De gastvrijheidssector is een samengestelde sector. Het opnemen van de banen in de gastvrijheidssector (zie bovengenoemde afbakening) zorgt voor een dubbeltelling vanuit de 'reguliere' sectoren vanuit LISA. Vandaar is de gastvrijheidseconomie als separate sector opgenomen. De donkerrood gekleurde balk geeft de omvang exclusief de bouw van sport- en recreatievaartuigen weer. lichtrood is inclusief.

Voorzieningenniveau: Relatief hoog voorzieningenniveau per 1.000 inwoners op het gebied van detailhandel, horeca en cultuur & ontspanning.

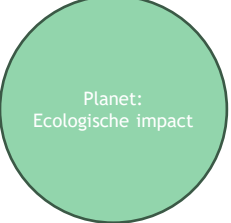

Banen gastvrijheidseconomie t.o.v. andere sectoren**

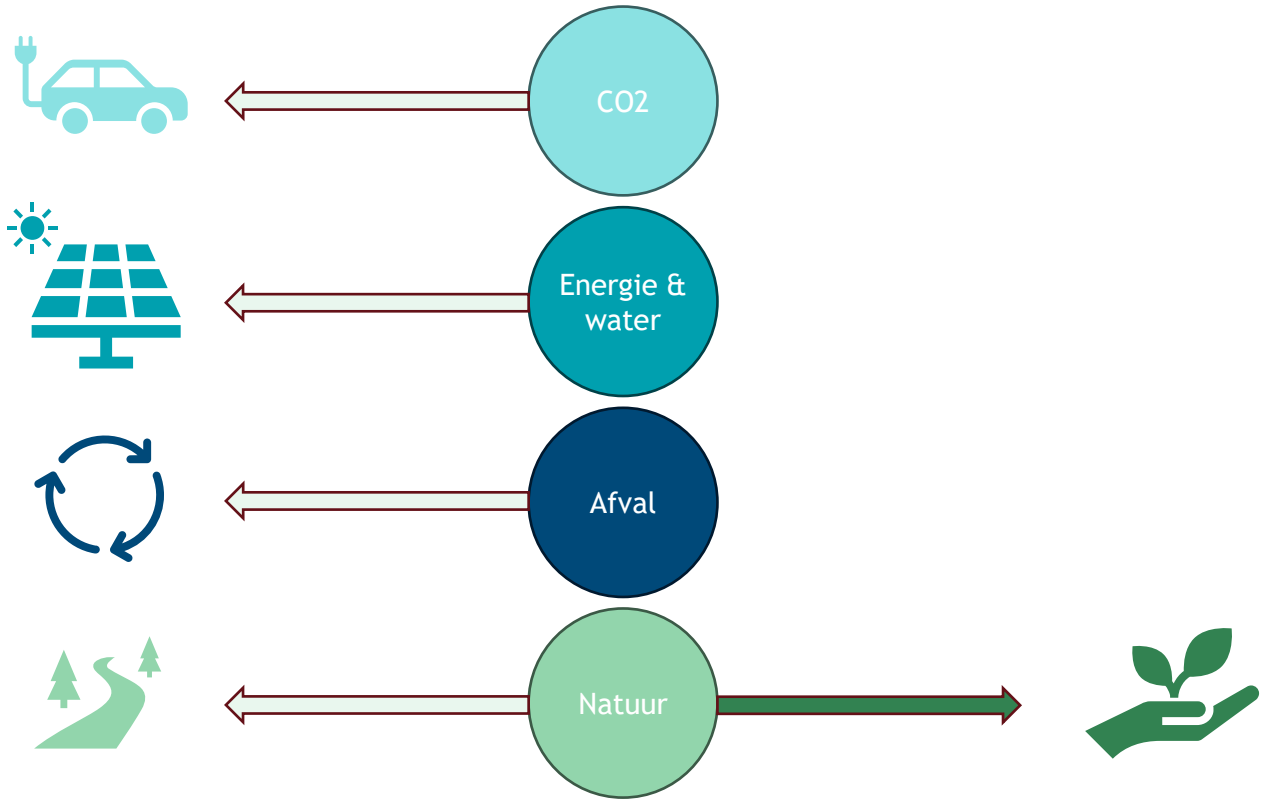

Deelconclusies maatschappelijke impact (vervolg)

- Het totaal aantal banen in de GVE in Súdwest-Fryslân is 3.060*. Dit is 7% van het totaal aantal banen in Súdwest-Fryslân. Ter vergelijking: in Nederland en Friesland behoort 6% van de banen tot de GVE
- Qua aantallen banen is de GVE de 5^e deelsector in de gemeente Súdwest-Fryslân.
- Inwoners in Súdwest-Fryslân beschikken over relatief veel cultuur en ontspanning, horeca en detailhandel. Het aanbod per 1.000 inwoners in Súdwest-Fryslân is hoger dan gemiddeld in Friesland of Nederland. De gastvrijheidseconomie speelt hier naar verwachting een grote rol in.

ECOLOGISCHE IMPACT (PLANET): IMPACT GASTVRIJHEIDSECONOMIE

Reduceren negatieve impact

Creëren positieve impact / herstel

Indirect effect via:

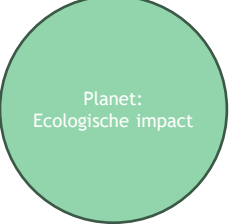
Educatie

Bewustwording

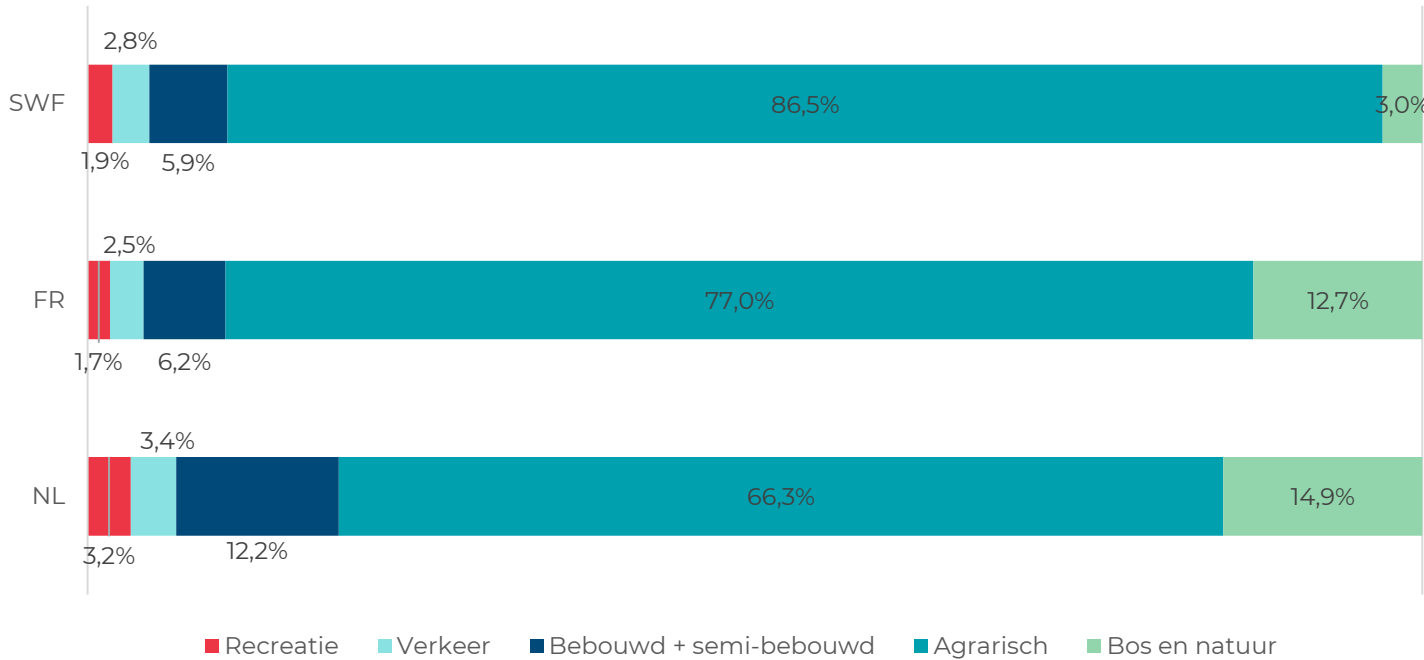
Toelichting

- Ecologische impact valt grofweg in te delen in uitstoot en verbruik. Dit heeft gevolgen voor het klimaat. Daarnaast zorgt de gastvrijheidseconomie ook voor afval en impact op de natuur.
- Kern is dat de gastvrijheidseconomie (en eigenlijk vrijwel alle menselijke activiteiten) een negatieve impact hebben op klimaat en omgeving. Met andere woorden: als er niks zou gebeuren, zou dat beter zijn voor klimaat en omgeving.
- Voor de onderdelen CO2 uitstoot, energie- en watergebruik en afval is het niet mogelijk om te zorgen voor positieve impact. Focus ligt daarom op het reduceren van negatieve impact.
- Voor natuur en biodiversiteit geldt dat het mogelijk is om te zorgen voor een directe positieve impact of herstel (zoals natuurherstelprogramma's, waterzuivering of bomen planten).
- De gastvrijheidseconomie biedt een uitgelezen sector om bewoners en bezoekers meer bewust te maken van ecologische waarde en impact. Bijvoorbeeld via educatie en bewustwording. Dit kan leiden tot gedragsverandering (op bestemming) of inspireren tot gedragsverandering in het verdere leven.

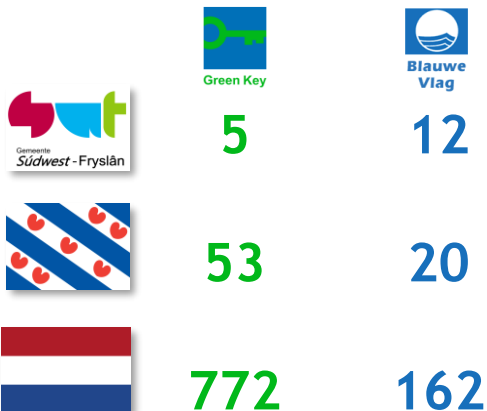
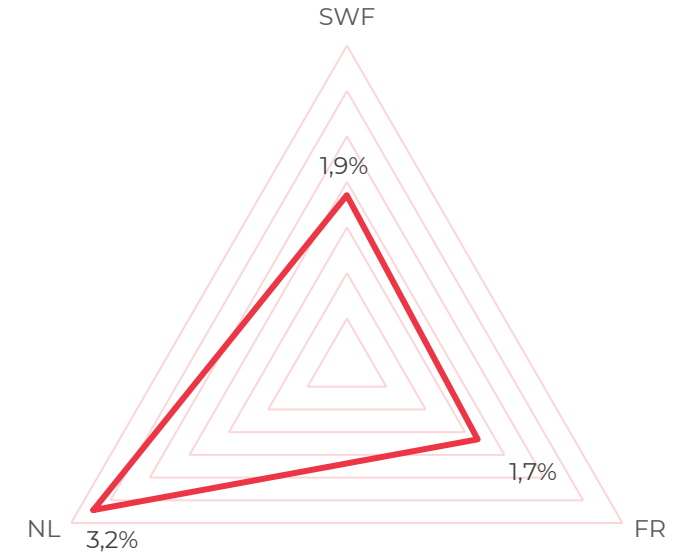

ECOLOGISCHE IMPACT (PLANET): PRESTATIE SWF

In SWF krijgt de agrarische sector relatief veel ruimte. Voor bebouwing, verkeer, recreatie en bos en natuur is minder ruimte.

Recreatie krijgt in SWF minder ruimte dan gemiddeld in NL, maar licht meer dan in Fryslân..

	Uitstoot per bedrijf in de sector sport, cultuur, recreatie en horeca	Uitstoot aardgas (m3) per bedrijf	Uitstoot elektriciteit (kwh) per bedrijf
SWF		5.218	21.186
FR		5.493	23.875
NL		3.512	21.990

Deelconclusies

- Ruimtelijk gezien komt het bodemgebruik overeen met de Friese structuur, met uitzondering van bos en natuur. Súdwest-Fryslân heeft veel oppervlak agrarisch en dit vormt met de weidsheid een kracht voor de omgeving.
- Jachthavens in Súdwest-Fryslân zijn verder in hun certificering dan de Green Key.
- Ecologische impact van de GVE is lastig om eenduidig meetbaar te maken. Aan de hand van 4 praktijkvoorbeelden (zie volgende pagina) kan daarentegen inspiratie worden opgedaan voor concrete resultaten.

ECOLOGISCHE IMPACT (PLANET): INSPIRERENDE VOORBEELDEN

CO2-reductie: Restaurant Omke Jan

Restaurant Omke Jan in Woudsend is een bourgondische ontmoetingsplek die duurzaamheid hoog in het vaandel draagt. Bij Omke Jan wordt er vanuit een gezamenlijk maatschappelijk doel gewerkt: de verbinding tussen boeren en gasten versterken. Met het motto 'eten zonder fratsen' omarmt Omke Jan een authentieke benadering van gastronomie, waarbij de pure smaak van elk ingrediënt wordt gekoesterd. Alles wat hier wordt geserveerd, van verse ingrediënten tot puur bereide gerechten, komt zoveel mogelijk van lokale boeren, vissers en tuinders uit de omgeving. Omke Jan werkt samen met een paling- en snoekbaarsvisser uit Heeg die vist in het Slotermeer, een molenaar uit Woudsend voor gemalen biologisch graan, lokale melkveehouders en lokale groente- en varkensboeren.

Deze focus op korte aanvoerlijnen vermindert de CO2-uitstoot en bevordert een sterke band tussen de gemeenschap en de keuken. De verbinding met de lokale gemeenschap gaat verder dan alleen eten. Omke Jan zet zich actief in voor voedselonderwijs voor kinderen en organiseert regelmatig evenementen rond duurzaamheidsthema's.

Natuurherstel: Camping de Rakken

Met een focus op natuurbehoud en milieuvriendelijke benaderingen, stimuleert De Rakken de biodiversiteit en creëert het een omgeving die zowel aantrekkelijk is om te recreëren als in harmonie met de natuur. Maatregelen om duurzaamheid te bevorderen en de biodiversiteit te vergroten zijn:

- Gebruik van zonnepanelen en een zonneboiler voor energie- en waterefficiëntie.
- Bestrijding van onkruid met een machine die kokend water gebruikt in plaats van chemicaliën.
- Terugleggen van snoeiafval in bomenwallen om schuilplaatsen te bieden aan dieren en insecten.
- Aanleg van bloemenperken en een insectenhotel die insecten en vogels aantrekken en dienen als nestplek.
- Plaatsing van nestkastjes voor vogels, waaronder de torenvalk, die voeding vindt in aangrenzende natuurgebieden en kan nestelen op de camping.
- Het aanplanten van berken en elzen, samen met verschillende soorten planten, om de plantengroei gevarieerder te maken en te voorkomen dat slechts één soort domineert.

ECOLOGISCHE IMPACT (PLANET): INSPIRERENDE VOORBEELDEN

Natuurherstel: Stichting Puur de Greidhoeke

De Greidhoeke is een voorbeeldregio voor gezond lokaal voedsel. Er zijn veel boeren die willen overstappen op biologische of andere natuurinclusieve landbouwmethodes. Daarnaast zijn er vele initiatieven om lokaal geproduceerd voedsel te promoten en toegankelijk te maken. Stichting Puur de Greidhoeke is opgericht door boeren & bewoners om de biodiversiteit in/van de Greidhoeke te versterken. Doel is: De Greidhoeke en daarmee het kleiweidegebied, moet een voorbeeldfunctie dragen voor de rest van Nederland hoe de mens kan leven in een natuur inclusieve landbouw en samenleving.

Eén van de initiatieven is de boerderijautomaat van Romke Sijtsma in Arum, maar ook andere initiatieven (zoals bermen inzaaien, bankjes herplaatsen, bijenhôtels, wandelroutes et cetera) dragen bij aan een aantrekkelijke omgeving en rijke biodiversiteit waar natuur, inwoner en gast voordelen van ervaart.

Afvalreductie of circulariteit: IMPACD Boats

IMPACD Boats, gevestigd in Woudsend, is een toonaangevend voorbeeld van circulariteit en CO2-reductie in de gastvrijheidssector. De kern van de innovatie van IMPACD Boats ligt in het 3D-printen van sloepen met gerecycled materiaal en het op een duurzame manier afwerken van de sloepen. Enkele concrete maatregelen van IMPACD Boats zijn:

- 3D-printen met gerecycled materiaal: De sloepen worden vervaardigd door 3D-printing met gerecycled materiaal, waardoor oud plastic een nieuw leven krijgt.
- Kussensets en vlaggen van gerecyclede PET-flessen
- Duurzame foam vulling die langer meegaat en minder impact heeft op het milieu dan traditionele materialen.
- Milieuvriendelijke vloeropties: De vloeren van de sloepen zijn vervaardigd uit duurzame materialen zoals flexiteek, kurk of bamboe, die hernieuwbaar en milieuvriendelijk zijn.
- Volledige recyclage aan het einde van de levensduur

Bijlage 3: Beleidskaders

LANDELIJK/PROVINCIAAL (BELEIDS)DOCUMENTEN

Landelijk	NOVEX	Bestemmingsmanagement NBTC	Manifest: Geef T&R de ruimte
	<ul style="list-style-type: none"> Perspectieven ruimtelijke puzzel: 1) landbouw & natuur, 2) netwerken voor energie & economie, 3) leefbare steden en regio's; Water, bodem en ecologie zijn sturend voor ontwikkelingen; Er zijn koppelkansen te maken met o.a. mobiliteit, klimaatbestendigheid, landbouw, ruimtelijke kwaliteit, landschap, cultuurhistorie en energie. 	<ul style="list-style-type: none"> Inspanningen gericht op een zo groot mogelijke positieve impact van het gastvrijheidsdomein voor een stad of regio. De positieve impact bestaat uit sociale, ecologische en economische waarde. Bestemmingsmanagement draagt bij aan de kwaliteit van leven voor inwoners, optimalisatie van bezoekerservaringen en een toekomstbestendige sector Aan bestemmingsmanagement ligt een integrale aanpak ten grondslag. 	<ul style="list-style-type: none"> Gastvrijheidssector biedt oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken Beleidspunten: 1) blijf de sector stimuleren, 2) geef de sector fysieke ruimte, 3) voorkom afsluiting recreatiegebieden, 4) verduurzaming en natuurinclusief, 5) investeer in infrastructuur, 6) houd recreatieparken voor recreatie

Provinciaal	Toeristische kennis voor de toekomst	Zakelijk toerisme (FCP)	Omgevingsvisie Fryslân	Gastvrij Fryslân	Circulariteit: circulair Fryslân	Fries camperkader	Dagrecreatie & waterrecreatie
	<ul style="list-style-type: none"> Er ontbreekt nu veel data op provinciaal en gemeentelijk niveau om goed te kunnen sturen op bestemming Fryslân zodat iedereen optimaal kan profiteren van de gastvrijheids-economie Er moeten keuzes worden gemaakt in de gastvrijheids-economie: op welke punten wordt echt ingezet? Belangrijk om de deelsectoren in samenhang te zien 	<p>Inzet op een specifieke (inter)nationale markt die Fryslân veel kansen kan bieden: meerdaagse internationale zakelijke bijeenkomsten</p> <p>Focus FCP: 1) meer zichtbaarheid, 2) betere positionering, 3) breed netwerk meerdaagse congressen, 4) bijdragen aan brede welvaart met zakelijk toerisme</p> <p>In SWF samenwerking met 5 bedrijven met name rondom Sneek.</p>	<p>Ambitie:</p> <ul style="list-style-type: none"> Vitaal: streven naar brede welvaart door slimme economische groei; Veerkrachtig: fysieke leefomgeving kan ingrijpende veranderingen opvangen; Karakteristiek en gezond: kwaliteit van natuur, landschap, cultuurhistorie, water, bodem en lucht goed doorgeven. <p>Inhoudelijke principes: 1) zuinig en meervoudig ruimtegebruik, 2) omgevingskwaliteit als ontwerpbasis, 3) koppelen en verbinden als uitdaging, 4) gezondheid en veiligheid integraal meenemen. .</p> <p>Slimme groei van de gastvrijheidseconomie</p> <ul style="list-style-type: none"> Inzet op (cultuur)toeristen; Inzet op jaarrond bezoek; Inzet op meer bezoek in heel Fryslân; Vergroenen en circulair maken van de economie Fries Merengebied: verbreden van het watersportproduct met innovatieve combinaties tussen land- en waterrecreatie en nieuwe vormen van waterrecreatie Behoefte aan nieuw en vernieuwend ondernemerschap; Ontwikkeling van ruimtelijke en functionele clusters. 	<ul style="list-style-type: none"> Sector draagt structureel bij aan de brede welvaart, maatschappelijke transitie, instandhouding leefbaarheid. Visie: In 2028 hebben Friese inwoners profijt van een 'slimme groei' van Toerisme en Recreatie. Doelen gastvrijheidssector: 1) vitaal en klaar voor de toekomst, 2) behoud en ontwikkeling cultuur- en natuurlijke erfgoed, 3) een prettige en gezonde woon- en leefomgeving Principes slimme groei: 1) integraal, 2) inclusief, 3) duurzaam en circulair 4) beleefbaar landschap, 5) vakmanschap, 6) passend bij Fryslân en de Friezen, 7) passend bij de merkpositionering: autonoom, samen, vrijheid, collectief. Fries Gastvrijheidshuis: triple helix samenwerking waar gewerkt wordt aan het ontwikkelen en innoveren van de bedrijfstak. Groene ambitie: de sector is in 2028 de meest groene Friese sector Meer focus op "kracht van het water" 	<p>Zeven pijlers voor een circulaire economie:</p> <ol style="list-style-type: none"> Hoogwaardig gebruik van materialen; Duurzame energie; Duurzame waterwinning; Biodiversiteit versterken; Culturele diversiteit; Ondersteuning van gezondheid en welzijn; De circulaire economie realiseert toegevoegde waarde. <ul style="list-style-type: none"> Integrale aanpak met gesloten ketens en zonder afval, maar alleen nog grondstoffen waarmee we zo zuinig mogelijk omgaan en in de kringloop worden gehouden. Iedereen moet de kans krijgen om mee te doen in de maatschappij. De economie wordt gezien als middel om de SDG's te halen. 	<p>De ideale volgorde van handelen lijkt:</p> <ol style="list-style-type: none"> Ondernemers zijn als eerste aan zet; Zo niet,, kan de gemeente dit doen tegen kostendekkend tarief; Indien er sprake is van een bijzonder situatie (groot algemeen belang, bijzondere RO-situatie) kan een gemeente zelf het tarief kiezen. Wel nog oog houden voor ongewenste prijseffecten. Zoveel mogelijk partijen sluiten zich aan bij het Fries Campernet. 	<p>Gebruiksvriendelijke water-recreatie heeft 5 hoofdprincipes:</p> <ol style="list-style-type: none"> Uitblinken in duurzame waterrecreatie; Koesteren wat we hebben en voortvarend ontwikkelen wat komt; Oplossingen maatschappelijke opgaven; Wezenlijk onderdeel leefomgeving; In Fryslân kan alles, maar niet alles kan overal. <ul style="list-style-type: none"> Dagrecreatieve netwerken: Doel: duurzaam netwerk rondom dagrecreatie opzetten/uitbreiden met unusual suspects.

GEMEENTELIJK: GEBIEDSGERICHT EN OVERKOEPELEND

Gebieden*	Agenda Sneek	Agenda Bolsward	Agenda IJsselmeerkust	*
	<ul style="list-style-type: none"> Verbeteren en versterken van de brede welvaart in/om Sneek door een integrale gebiedsgerichte aanpak. Focus op 3 pijlers: 1) agglomeratiekracht, 2) het blauwe DNA van Sneek, 3) kwaliteitsverbetering: duurzame en gezonde keuzes. Doelen stichting Waterstad Sneek-Waterrijk: 1) leefbaarheid vergroten, 2) historie terugbrengen in straatbeeld, 3) attractiever maken voor toenemend aantal toeristen, 4) futureproof maken van Sneek als de waterstad van NL. → fase 1: ophogen van de bruggen. 	<p>Ambities : 1) gevarieerd en duurzaam woningaanbod, 2) detailhandel sluit aan op inwoners, 3) aantrekkelijke vestigingslocatie bedrijven, 4) scholen voor primair tot voortgezet onderwijs, 5) groot pallet aan breedtesport, 6) cultureel erfgoed, kunst en cultuur en evenementen, 7) trekken van toeristen door cultureel aanbod en aantrekkelijke binnenstad, 8) breed gezondheid- en zorgaanbod, 9) goede bereikbaarheid via OV, water en wegen, 10) als eerste fossielvrij en klimaatadaptief, 11) leefbaar en veilige stad.</p>	<p>Ambities: 1) wereldmarktleider waterkwaliteitstechnologie, 2) toonaangevend watersysteem, 3) (inter)nationale bekendheid Friese IJsselmeercultuur met regionale producten, 4) natuurontwikkelaar voor het behalen van milieu en klimaatdoelstellingen, 5) energieneutrale regio, 6) toonaangevend producent duurzame innovatieve energietechnieken, 7) Europees Kampioen circulaire energie, 8) duurzame bouw-productie sector, 9) internationaal befaamd voor korte en lange verblijfsrecreatie</p>	<p>* De agenda's Merengebied, De Greidhoeke en Lege Geaën worden op het moment van opstellen van deze visie nader uitgewerkt.</p>
Gemeentelijk	Grutsk en tichtby	Merkpositionering SWF	Economisch actieplan	Omgevingsvisie
	<p>Acties krachtige kernen en vitaal landschap economie, toerisme en recreatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> Organiseren kennis- en ontmoetingsmomenten met ondernemers Versterken arbeidsmarktaanpak Focus op parelsectoren SWF als elektrische vaarregio en verduurzaming en vernieuwing van de sector Inzet op jaarrond interessant voor bezoekers en duurzame bedrijfsmodellen Opstellen position paper vrijetijdseconomie. Mogelijkheden uitbreidingen bedrijventerreinen. Herinrichting en autoluw maken van binnensteden zodat ondernemers, bezoekers en horeca veilig de ruimte krijgen Sterke en aantrekkelijke stads- en dorpskernen Onderzoek naar bevaarbaar maken van grachtenroute Sneek Voldoende betaalbare mogelijkheden voor eigen inwoners om te recreëren 	<p>4 unieke kenmerken die de merkidentiteit vormen:</p> <ol style="list-style-type: none"> Groot waterlandschap; Veelkernigheid en mienskip; Niche-ondernemerschap: water, zuivel en scheepsbouw; Rijk cultuurhistorisch erfgoed. <p>Het waterlandschap is het sterkste kenmerk, het meest opvallend en het meest onderscheidend. Vinden grote ontwikkelingen plaats in dit domein → kernboodschap: vindingrijk met water. Genieten van het water, ermee werken en het waarderen.</p> <p>Merkwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> Vindingrijk: kijken naar andere oplossingen; Verbonden: groots in samen; Vakkundig: gaan voor traditionele vernieuwing; Samen welvarend: samen werken aan brede welvaart, met aandacht voor het waterlandschap en de gemeenschap. <p>Ambities:</p> <ul style="list-style-type: none"> Samen, op onze manier, vindingrijk, verbonden en vakkundig aan de slag om het waterlandschap te behouden en versterken. Op zoek naar nieuwe oplossingen die natuur, leefbaarheid en geluk combineren. Koesteren van het samenspel van verbondenheid, stimuleren van bijzonder ondernemerschap en behouden en versterken van cultuurhistorische erfenis. 	<ul style="list-style-type: none"> SDG's als kompas voor de inzet Economie is transformatieproof en draagt bij aan maatschappelijke opgaven <p>Langjarige economische opgaven SWF:</p> <ol style="list-style-type: none"> Beter omgaan met de schaarste van menselijk kapitaal en grondstoffen Verder ontwikkelen naar een betekenis-economie Beter voorbereid zijn op nieuwe transities Verder verbeteren vestigingsklimaat. <p>7 actielijnen: 1) gastvrijheidseconomie: visie GVE, versterken diversiteit en balans in verblijfsaanbod, jaarronde toeristisch-recreatieve productontwikkeling, inclusief, sterke regiomarketing, vergroten organisatiekracht, datagedreven strategische keuzes, 2) maritiem, 3) agrofood, 4) impact-ondernemen, 5) vitale kernen, 6) ondernemerschap en innovatie, 7) arbeidsmarkt.</p>	<p>Thema's:</p> <ul style="list-style-type: none"> Gezonde vitale mensen in een gezonde en veilige omgeving; Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur, weids en waterrijk landschap; Veerkrachtige en leefbare wijken, dorpen en steden; Vitaal en aantrekkelijk landschap; Duurzaam, energieneutraal en klimaatadaptief. <p>Leidende principes:</p> <ul style="list-style-type: none"> SWF: de gezondste gemeente van Nederland; Geluk én brede welvaart op 1; Van alles te zien & beleven, rust & ruimte; Sterke kernwaarden: cultureel erfgoed, natuur en het open, veelal agrarisch, landschap; SWF 4GlobalGoals: 17 duurzame ontwikkeldoelen <p>Subthema's:</p> <ul style="list-style-type: none"> Leefomgeving & goede milieukwaliteit; Waardevolle leefomgeving, gezonde ecosystemen en biodiversiteit en schoon water; Inclusieve en toegankelijke woonomgeving, duurzame werkgelegenheid, en duurzame en veilige vervoerssystemen; Circulaire economie en duurzame infra & duurzame landbouw en voedsel; Weerbaarheid en schone energie.

GEMEENTELIJK: OVERKOEPELEND BELEID/VISIES GVE

Positioning paper Gastvrijheidseconomie SWF 2030

(niet bestuurlijk vastgesteld maar gold als input voor startdocument GVE SWF 2030)

GVE in SWF zou moeten functioneren als een goed werkend ecosysteem:

1. Divers. Er is diversiteit in bezoekmotieven, belevenissen (aanbod) en markten (vraag).
2. Verbonden. Actoren zijn aan elkaar verbonden en zelfs wederzijds van elkaar afhankelijk binnen een toeristisch cluster en met andere maatschappelijke domeinen.
3. Draagkracht. Er wordt een hoeveelheid gasten verwerkt dat past bij het gebied; niet te veel en niet te weinig.
4. Menselijk handelen. De stakeholders die de bestemming organiseren werken vanuit een lange termijn oriëntatie. Ze hebben visie, zijn waarde-gedreven (DNA), hebben een financiële onderbouwing voor hun ambities, hebben oog voor landschap, talentontwikkeling en beschikken over organisatiekracht.

Aansluiting bij Bestemming Nederland 2030:

1. Lusten en lasten van bezoek in balans brengen.
2. Nederland overal aantrekkelijk maken voor bezoekers.
3. Nederland toegankelijk en bereikbaar maken.
4. Verduurzaming van bestemming en bezoeker.
5. Versterken van de gastvrijheidssector.

Aansluiting bij advies Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur: meer invloed voor de invloed van toerisme op de fysieke en sociale omgeving. Er moet worden gestuurd op waardevol toerisme, een gebalanceerde groei van toerisme, waarbij de economie, samenleving en de leefomgeving met elkaar in samenhang bekeken worden.

Startdocument GVE SWF 2030

(bestuurlijk vastgesteld als startdocument voor visie)

De gastvrijheidseconomie is voor SWF van grote economische en maatschappelijke betekenis in termen van banen, bestedingen, voorzieningen, plezierige zingeving en aantrekkelijke ruimtelijke invulling. De brede welvaart ligt in SWF niet voor niets op een uitzonderlijk hoog niveau vergeleken met de rest van Nederland. Inwoners zijn gelukkig. De gastvrijheidseconomie draagt hieraan bij en wil op hoog niveau presteren.

De GVE is één van de parelsectoren van SWF (regeerakkoord) en dient versterkt te worden → *we willen een florerende en sterke gastvrijheidseconomie die qua karakter, aard en schaal aansluit bij onze kernen en het landschap. Dit zorgt voor werkgelegenheid en bestaansrecht van voorzieningen in onze kernen. Toekomstbestendigheid, verduurzaming, en de verbinding met onze rijke cultuur en erfgoed staan daarbij voorop. We koersen af op de zogenaamde kwaliteitstoerist. Dat is de toerist - met grote of kleine beurs - die ons lânskip, erfskip en de mienskip waardeert en daar waarde aan toevoegt.*

Een florerende en sterke gastvrijheidseconomie is geen doel, maar een middel waarmee we willen werken aan de brede welvaart in SWF, waar het ook in de toekomst fijn wonen, verblijven, werken en recreëren is. Door te sturen op kwalitatieve groei van het toerisme, waarbij economie, samenleving en leefomgeving met elkaar in samenhang worden bekeken, zodat iedereen meerwaarde ondervindt van de gastvrijheidseconomie. Geluk en brede welvaart voor de huidige en toekomstige generaties op 1, met als kompas de SDG's.

De voorlopige visie is: Súdwest-Fryslân is het hele jaar door een aantrekkelijke bestemming, voor bezoekers én inwoners. We zetten in op onderscheidend vermogen en hoge kwaliteit, in aansluiting op de wensen van onze bestaande en nieuwe doelgroepen. Daarbij stimuleren we clustervorming, waarbij dag- en verblijfsrecreatie aan elkaar gekoppeld worden (productmarktcombinaties) om de trekkracht te vergroten. Dit vraagt een kwaliteitsslag in de sector. Hiervoor zijn er vijf ontwikkellijnen opgesteld:

1. We zetten in op het behoud en het versterken van onze unieke kernwaarden. Balans tussen de toeristisch-recreatieve druk en de draagkracht van de omgeving, cultuur, natuur en het landschap.
 - a. Toeristisch-recreatieve ontwikkelingen moeten de omgevingskwaliteit versterken en er op voortbouwen.
 - b. Er worden cross-sectorale verbindingen aangegaan. Volwaardige plek sector in integrale gebiedsontwikkelingen.
2. Versterken van de diversiteit en de balans in het verblijfsaanbod → ontwikkelkader.
3. Investeren in (samenhangende) jaarronde toeristisch-recreatieve productontwikkeling. Dit vraagt om een kwaliteitsslag in de sector en nauwe samenwerking binnen het toeristisch-recreatief product.
 - a. Inspelen op kansrijke groeiemarkten in SWF: groeiemarkten uit Nederland en Europese dichtbij-markten die geïnteresseerd zijn in cultuur-, natuur- en watergeoriënteerde familievakanties.
 - b. Publieke dagrecreatieve voorzieningen op een hoger niveau brengen.
 - c. Koppelkansen tussen beleidsvelden optimaal benutten.
 - d. Breed en divers aanbod van evenementen verspreid over het gehele jaar. De koers voor nieuwe autonome trekkers moet liggen op het najaar en de winter. Daarbij is de mix cultuur-erfgoed-toerisme zeer kansrijk. Aansluiting bij DNA.
4. Investeren in een sterke regiomarketing: VVV Waterland van Friesland.
5. Overkoepelende ontwikkellijnen:
 - a. Vergroten van de organisatiekracht gastvrijheidseconomie.
 - b. Data en inzicht in de bestemming. Samenwerking met de opgave Kennis voor de toekomst en een digitaal nachtregister.

GEMEENTELIJK BELEID GERELATEERDE SECTOREN

Buitengewoon bewegen	Toekomstbestendige Sneekweek	Wonen	Beheerplan Natura 2000	Erfgoednota	Circulariteit
<ul style="list-style-type: none"> Inzet op positieve gezondheid en beweging. Creëren van een gevarieerd aanbod van sport, bewegen en speeltuinen. In een groene, uitnodigende en veilige omgeving. <p>Hoofdthema's:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sport: weten waar je kunt bewegen, water als beweegruimte, sporten lokaal Spelen: genoeg goede speelplekken Bewegen: stimuleren om te wandelen en fietsen, industrieterreinen als beweegruimte Ontmoeten: vergroenen, ruimte voor jong en oud om te ontmoeten <p>Aanpak: integraal en gebiedsgericht</p>	<ul style="list-style-type: none"> Op het fundament van het verleden gezamenlijk doorbouwen aan een gezonde en moderne Sneekweek voor inwoners, bedrijven en bezoekers. Inzet op: 1) betere verbinding stad en meer, 2) breder, meer divers en samenhangendere programmering, 3) cultuur inbedden, 4) verkenning evenemententerrein buiten centrum, 5) imagoverbetering, 6) optimalisering crowdmanagement, 7) verkleinen ecologische footprint, 8) meerjarige afspraken over financiering van stakeholders en gemeente, 9) organisatie door Stichting Sneekweek. 	<p>In SWF kan op dit moment niet iedereen wonen waar en hoe men dat wil. Er moet daarom meer regie komen op de woningbouw. In het actieplan wonen zijn daarom de volgende actiepunten vastgesteld:</p> <ul style="list-style-type: none"> Met grondaankopen meer regie voeren op woningopgaven in de gehele gemeente Een taskforce wonen oprichten Inzetten op een tijdelijk woonconcept Een toolkit ontwikkelen waarmee kleine kernen invulling kunnen geven aan woningbouwontwikkelingen Het effect van het grondprijzenbeleid op de betaalbaarheid van woningen onderzoeken Actief kavels voor sociale huurwoningen beschikbaar stellen Met woningcorporaties, zorgpartijen en vastgoedontwikkelaars prestatieafspraken maken over de woon-zorgopgave Een doelgroepenverordening opstellen Met Rijk en provincie in gesprek blijven over uitvoering en tussentijdse herijking van de regionale woondeal Voorlopig geen omgevingsprogramma gezond wonen maken Prioriteiten van duurzaamheids- en klimaatdoelen (SDG) door dit thema mee nemen in uitvragen aan bouwers- en ontwikkelaars Een factsheet woningbouw opstellen en delen welke inzicht geeft in het bouwvolume, bouwtempo en bouwperspectief van woningen in de gemeente voor de komende jaren. 	<ul style="list-style-type: none"> Natura 2000 gebieden: Sneekermeergebied, Witte en Zwarte Brekken en Oudegaasterbekken, Fluessen en omgeving. Kenmerkend: de landschappelijke openheid met een afwisseling tussen grotere en kleinere wateroppervlakten, omgeven door kades, rietkragen, moeras en uitgestrekte grasvelden. In het gebied komen diverse eilanden voor In de winter staan de zomerpolders en boezemlanden grotendeels onder water. Zomerpolders worden in de zomer bemalen, winterpolders jaarrond. Grote en kleine wateren staan met elkaar in verbinding en kunnen worden gezien als 1 systeem Van belang voor water- en moerasvogels en andere dieren. <p>Bovenstaande moet beschermd worden. Ontwikkelingen aan de bescherming toetsen.</p>	<p>Visie: Cultureel erfgoed heeft naast intrinsieke en sociaalmaatschappelijke waarde, een belangrijke economische waarde. Het versterkt de omgevingskwaliteit en vitaliteit van Súdwest-Fryslân en de mienskip. Het is een baken in een continue veranderende maatschappij. We zetten in op duurzame ontwikkeling met behoud van eigen identiteit, diversiteit en authenticiteit. Zo blijven wij en de volgende generaties genieten van de geschiedenis en schoonheid van Súdwest-Fryslân.</p> <p>Missie en strategie: De gemeente SWF zorgt samen met de erfgoed verenigingen, vrijwilligers en publiek (oftewel de mienskip), dat cultureel erfgoed duurzaam behouden en ontsloten wordt en zichtbaar en beleefbaar is. Dit doen wij door erfgoed te waarderen en te beschermen, bewustwording en samenwerking te stimuleren en daardoor erfgoed te versterken en levend te houden.</p> <p>Pijlers:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Waardering en bescherming 2. Bewustwording en samenwerking 3. Instandhouding en versterking 	<p>De energietransitie inclusief de transitie naar een aardgasloze gebouwde omgeving moet circulair verlopen.</p> <p>In 2050 moet SWF een 100% circulaire organisatie hebben. Hiervoor is een cultuurverandering nodig.</p> <p>Thema's:</p> <ul style="list-style-type: none"> Circulair inkopen; Milieu impact meten; Total Cost of Ownership; Afval = reststromen = grondstof; Gebouwde omgeving circulair; Organisatie circulair.

GEMEENTELIJK BELEID DEELSECTOREN GVE

Museumbeleid

Inzet op kwalitatief sterke en toekomstbestendige musea en de positieve impact van musea op de samenleving verder vergroten.

Speerpunten:

- Toekomstbestendige musea door kwaliteitsverbetering: werken met verhalen.
- Ondersteunen van musea die zelf in hoge mate zorgen voor een sluitende exploitatie.
- Samenwerking tussen musea o.b.v. het projectplan "Museumcoöperatie Súdwest-Fryslân.
- Inzetten van musea als middel om de gezondheid en vitaliteit van inwoners te vergroten.
- Vergroten van de aantrekkingskracht van de gemeente op cultuurtoeristen door musea te stimuleren meer toeristen te trekken.
- Vergroten van het thuisgevoel in SWF door het stimuleren van identiteitsvorming en omgevingsbewustzijn: het narratief van SWF.

Dit bereiken door herijking van de jaarlijkse subsidies en geven hiervan o.a. op basis van de bijdrage aan de speerpunten.

- Musea trekken cultuurtoeristen aan dit een bezoek vaak combineren met bezoek aan horeca en/of detailhandel.
- Musea spelen een belangrijke rol in de crossover tussen cultuur en toerisme.

Cultuurbeleid

Aan de hand van vier streefbeelden wordt gezamenlijk gekoerst op het creëren van welvaart en welzijn door cultuur. Deze vier streefbeelden zijn:

Streefbeeld 1: We willen mooie samenwerkingen blijven stimuleren, want deze zijn de drijvende kracht van ons culturele klimaat. Hierbij wordt ingezet op:

- Blijven stimuleren van Stichting Samenwerkende Musea
- Blijven investeren in projecten voor zinvolle vrijetijdsbesteding jongeren
- Aansluiting zoeken bij Regiodeal Zuidwest Friesland
- Verbinding en samenwerking met andere beleidsdomeinen door middel van programmatisch werken
- Ontwikkelingen met betrekking tot Culturele Alliantie Fryslân volgen
- Rol van het Cultuurplein voortzetten en versterken
- Bevorderen van (innovatieve) samenwerkingen in subsidieverlening

Streefbeeld 2: We willen cultuur voor iedereen dichtbij houden. Hier zetten we op in:

- Onderzoek naar culturele hotspots
- Aansluiten bij ontwikkeling omtrent Evenementenvisie
- Onderzoeken van mogelijkheden voor platform Cultuur
- We maken het Frysk, Stadsfries en Hylpersk meer zichtbaar, op straat en digitaal
- Opzetten van een gerichte voorlichtingscampagne om bekendheid te geven aan culturele subsidies
- Bij subsidiëring rekening houden met spreiding van aanbod

Streefbeeld 3: We willen cultuurparticipatie vergroten.

Hier zetten we op in:

- Duurzame ondersteuning verenigingen
- Inzet op specifieke doelgroepen

Streefbeeld 4: Elk kind krijgt de kans om in aanraking te komen met kunst en cultuur. Hier zetten we op in:

- Cultuureducatie basisonderwijs evalueren
- Versterking cultuuronderwijs vo/mbo
- Verbinding muziekonderwijs en verenigingen
- Zichtbaarheid professionals verbeteren
- Versterken samenhang cultuureducatie in de vrije tijd en de amateurkunst

Detailhandel en horeca

Hoofdoel: de specifieke kwaliteiten van winkelgebieden en clusters in SWF moeten elkaar zo veel mogelijk versterken en aanvullen.

De detailhandels(service)structuur moet toegesneden zijn om het toeristisch profiel van SWF:

- Stedelijke zone Bolsward-Sneek: focus op sterke, complete en sfeervolle binnensteden waar divers aanbod en sfeer bepalend zijn. Gericht op inwoners. In Sneek staat recreatief winkelen voorop.
- Regionale kernen (hoofdkernen clusters): voor alle inwoners moet er op aanvaardbare afstand (max 5 km) een goed pakket dagelijkse voorzieningen zijn. Workum, Koudum, Witmarsum, Makkum en Heeg vervullen deze functie.
- Watersportkernen: kernen als Ijlst, Hindeloopen, Stavoren, Woudsend. Focus moet liggen op gastvrijheid en een goed aanbod voor de recreant.
- Kleine kernen: voorzieningen zo bereikbaar mogelijk houden.

Visie:

- Sfeer en beleving in geconcentreerde winkelgebieden: binnensteden en dorpskernen. Aanbod van functies en (historische) kwaliteit combineren. Investeringsvinden heir plaats.
- Dynamische kernwinkelgebieden. Op gebiedsniveau sturen op functies die elkaar versterken. Mengvormen faciliteren.
- Buiten kernwinkelgebieden zo min mogelijk ontwikkelen.
- Tegengaan van leegstand.

Visie voor typen detailhandel:

- (Grootschalige) supermarkten: vestiging in nabijheid kernwinkelgebieden.
- Op bedrijventerreinen: kwaliteit voor uitbreiding en alleen branches die vanwege aard en omvang een groot oppervlakte en autobereikbaarheid nodig hebben.
- Op recreatiecomplexen: mag geen significante gevolgen hebben voor aanbod in kernen.
- In buitengebied: mogelijk goed alternatief voor boerderijen die niet meer gebruikt worden. Niet elke locatie is geschikt hiervoor.
- Warenmarkten en ambulante handel: synergie tussen markten, overige detailhandel en horeca. Terughoudend met nieuwe vergunningen.
- Ondergeschikte vormen: indien er een autonome andere functie is voor de consument dan geschikt.

Sportbeleid

Sport en bewegen zorgt voor plezier en reuring. Aan de hand van drie bewegestrategieën brengen we iedereen in Súdwest-Fryslân, van jong tot oud, in beweging.

Alle inwoners in beweging:

- Vergroten sport en beweegdeelname in alle leeftijdscategorieën
- Inzetten op kwetsbare groepen
- Inzetten op sociaal veilige, gezonde en inclusieve sportomgeving
- Inzetten op beweegteam

Veilige, toekomstbestendige en duurzame sportaccommodaties

- Inzetten op veilige en toegankelijke sportomgeving
- Inzetten op duurzame en hoogwaardige accommodaties en multifunctioneel gebruik

Versterken van sporten, bewegen, spelen en ontmoeten in de openbare ruimte

- De waarde van sport en bewegen versterken
- Inzetten op sportevenementen
- Inzetten op topsport en talentontwikkeling
- Inzetten op vitale verenigingen

De afbeeldingen in dit rapport zijn zorgvuldig geselecteerd om de inhoud te versterken en de leeservaring te verbeteren. De gebruikte afbeeldingen zijn afkomstig uit de rechtenvrije beeldbank van gemeente Súdwest-Fryslân en VVV Waterland van Friesland (of zijn toegevoegd met goedkeuring van de betreffende eigenaar). Met bijzondere dank aan:

- ThomasVaer Fotografie
- Tryntsje Nauta
- Jacob van Essen
- Lydia Annema
- Geert Pruiksmā
- Ester Bouwsma
- Harold Visser
- Michiel van Blanken
- Lucas Kemper
- Nienke de Boer
- Jelte van der Meer
- Jan Tijsma
- S.P. Smit
- Stichting Puur de Greidhoeke
- Hotel de Wijnberg Bolsward
- VVV Waterland van Friesland
- Pro-Public
- IMPACD Boats
- Omke Jan, Woudsend
- Jachthaven Hindeloopen BV
- Skipshotel
- Aquacamping en Jachthaven De Rakken
- Pollepleats

Kernredactieteam

Anja Reenders - gemeente Súdwest-Fryslân	Merlijn Pietersma - Ginder
Margriet Fokkema - gemeente Súdwest-Fryslân	Luc van den Boogaart - Ginder
Leah Brouwer - gemeente Súdwest-Fryslân	Sasja Vermeulen - Ginder
	Sven Beukema - Ginder

Colofon

Dit document is met uiterste zorgvuldigheid tot stand gekomen op basis van een uitvoerig proces en deskundig onderzoek. Het is anderen toegestaan om (delen van) het rapport en gehanteerde methodieken en modellen te kopiëren, distribueren, vertonen, op te voeren zolang Ginder en de gemeente Súdwest-Fryslân als makers van het werk worden vermeld en het werk niet commercieel wordt gebruikt.

www.sudwestfryslan.nl
www.wijzijnginder.nl

In samenwerking met:

